

СОНЯ КЕЛЕВЕДЖИЕВА

ОРИС

chitanka.info

На дъщеря ми Снежана и на всички, които ме обичат

*Моята признателност към поета и човека
Павел Веснаков, затова че ми позволи да пиша за
него.*

Авторът

Сливен, 1996 година

... поезията е като рак на душата ми...

Павел Веснаков

Поетът — той няма друг лек за душата си, освен словото, а то се ражда трудно, когато той търси себе си сред другите, когато светът пирува, а душата му страда.

Поетът няма друга лечебна билка за оболялата си душа, освен своята вяра — противодействие на отровния полъх на времето.

Поетът има само две топли ръце, които превръщат грубостта в нежност, жестокостта в стих.

Поетът е този, който превръща животът в безкрайна поема...

РОДОСЛОВНИЯ КОРЕН НА ПЕСНИТЕ

ЗЕМЯТА НА СЛИВЕН — СИЛАТА НА ЕДИН ПОЕТИЧЕН СВЯТ

*Ще се свършат тук моите
пътища.*

*И завинаги спрял в
неизвестното,
аз ще имам пак памет и бъдеще
в родословния корен на песните.*

Сините камъни, издигнали гордо скалисти хребети, посрещат първи зарите на всеки нов ден, гледат от високо смълчания Сливен и благо го прегръщат с топлите си длани.

Горските пътеки в шумналия лес, още пазят спомените за Индже и Стоил войвода, за Хаджи Димитър и Панайот Хитов, за Кара Танас и Стефан страшен хайдутин.

Орлите, устремени към висините, носят на крилете си широтата на духа и вярата в бъдното на тези величави люде.

А долу, в ниското, се е прострял на дълж градът на стоте войводи, градът на Сините камъни — нашият роден град. Като магически символен знак, в центъра на Сливен гордо изправя ръст паметникът на Хаджи Димитър. Там, около него, се събират в едно миналото, настоящето и бъдещето на сливенци. Славният войвода е отправил взор към далнините.

Всяка уличка в града носи дъхът на далечното и героично минало. Криволичат улиците, брулени от сливенските ветрове и се сливат с новите трасирани пътища, по които крачат наследниците на славните сливенски възрожденци.

Гласът на стария часовник, с песента на даскал Добри, преливат в камбанния звън на църквата „Св. Димитър“ — пазител на духа на патриархалния Сливен. Врязват се тези звуци в съзнанието ни, за да напомнят, че сме сливенци.

Нашият град — той е в нас, част е от нашето съществуване. Скътвали сме го в душите си до образите на майките. Дишаме въздухът му. Небето и земята, вятърът и скалите ни зареждат с духовна енергия, дават ни сили за живот.

* * *

Сливенската земя е родила и откърмила много достойни народни синове и дъщери, с които се гордеят поколенията. Сливен дава на народа ни и историци, и художници, и поети, и писатели — гордост за нацията. От Възраждането, та до днес, името на родния ни край прославя не едно силно поколение творци.

С оръжие, с цигулка, с перо или с четка, те са работили неуморно за съхраняване на българщината, отстоявали са докрай народните идеали. И днес под светлината на родното слънце, до гроб верни на Сливен и хората му, са останали много творци, които не мислят за слава и почести, за поетическа кариера.

Встрани от шума на столицата, устоял на бурите на времето, затворил се с работата си, живее и твори един от добрите сливенски поети. Всеки ден го срещаме на улицата. Може би не всички знаят името му, но в литературните среди, но на старите сливенци, а и на младото поколение интелегенти, той е добре познат — Павел Веснаков.

В града под Сините камъни — се ражда стих след стих поезията му. Дали заради синьото небе на Сливен, или заради богатата сливенска земя; дали заради гордите скали на Сливен, или заради душевността на сливенеца — поезията на Веснаков е дълбока и силна, богата на багри и тонове, поезия, която извисява над греха, над сивотата, прави ни осезаемо чувствителни към грозното и красивото, прави ни по-човечни, по-мъдри.

Сякаш сливенската земя е цялата негова Родина, сякаш в нея се сбира цялата вселена на неговия поетичен свят. От Сливен започват всички негови пътища. И песните му са дълбоко вкоренени в земята ни.

Родината и Сливен Павел Веснаков носи в себе си:

*С ветрове, изтощени в клисурите,
с дъх на мащерка, с кървави белези
от вековната разпра със бурите.
Тя е в мен. Тя е родова памет
за задушници и кръщения.
Тя е вечното смислено пламъче
над изстрадали страсти и бдения.
Ще се свършат тук моите пътища.
И завинаги спрял в неизвестното,
аз ще имам пак памет и бъдеще
В родословния корен на песните.*

„Родината“ кн. „Като Сизиф“

БЛАТЕЦ — РОДНОТО МЯСТО НА ПОЕТА

*На плочника пред старата ни
къща
като дете, две букви издълбах.
И после много пъти тук се
върщах
и преосмислях своята съдба.*

Не далече от Сливен, на 20 км източно, по-посока — Бургас, се намира с. Блатец, едно от селата, което преди години, а и днес се слави като най-благоустроеното селище в региона. Разположено в равнинната част на Сливенското поле, селото открай време е известно с плодородните си лозя и винарската изба.

Блатец носи духът на древни племена, населявали този район. И днес много сливенци знаят селото като Есирлии, Исирлии (исир — роб; Робово; лагер за пленници), такова е било името му от възникването му като чифлишко село през XVIII век, до 1934 година, когато го преименуват в Блатец, по името на блатото, намиращо се в западната част на селото.

В Сливенския исторически музей се съхраняват бронзова монета от Месамбрия (IV век преди новата ера), оброчна плочка на Римската богиня Хеката и други материали от късния неолит и халколита, открити в двете праисторически селищни могили, на север от днешното село Блатец, около винарската изба. Преди много векове там е имало селище. По неговото име и днес местността се нарича „Селището“ (Енциклопедия на България — т.І)

Стари хора си спомнят, че южно от Есирлии е минавал керванджийски път за Турция, а в селото се е намирала бейската къща. Легенда разказва, че в местността „Селището“ е имало стар, дълбок кладенец, в който турците, в годините след Освобождението (1878 година), бягайки, хвърляли в него ограбваното злато от българите.

Богато със своята история е Блатец, от турско, та до днес...

Влизаш днес в селото и пред теб се ширва големият площад с читалището „Къньо Мераков“ (старото читалище е носело името „Пробуда“, основано 1926 год.). Чучурите на мраморната чешма, в средата на площада, отдавна не пеят, но и сега, малко останалите деца, често се гонят в кръг около нея.

И черквата „Св. св. Кирил и Методий“, построена 1872 год. рядко отваря вратите си — само на големи празници.

Има с какво да се похвали село Блатец — училището е голямо и просторно (първото училище е построено в 1860 год.); читалищната дейност не секва вече години наред; с такива паркове за отдих като блатешките, малко села могат да се похвалят, но може би хората са най-голямата му гордост.

През класните стаи на селското школо са преминали много ученици. Своята дан, зад учителската катедра, са дали стотици учители, чиито имена и до днес се споменават с възторг и умиление: Васил Стоянов Попов, Веска Симеонова Вълчева, Митка Долапчиева, Радка Илиева, Руска Маркова, Кънчо Велев, Теньо Ненчев, Мария Тенева, Ганка Бурлакова, Мара Тенекеджиева. През селското училище преминава и Стефан Тамахяров, познат на хората от Блатец като добър учител, а на цяла България като дългогодишен директор на театъра на Народната армия — София.

Тук е учителствал и Павел Веснаков (псевдоним на Панайот Георгиев Драгиев).

Трудно е да бъдат изброени имената на всички учители, дали много от себе си за просвещението на младите хора от с. Блатец.

* * *

На 28 юни 1934 година в с. Блатец, в семейството на Йовка Михайлова и Георги Драгиев се ражда Павел Веснаков.

Къщата на родителите му се намира в долния, югоизточен край на селото. Не голяма, разположена навътре в просторен двор. Пред нея се вият стари лозници — пролет зеленееят, а есен натежават от кехлибарени гроздове. Под сенките им се е сбирало многолюдното семейство на Драгиевия род — за радости и за скърби.

Детството на поета преминава в родното му село, в трудни години. Днес често той в „уречен час или незнайна доба“ се връща към спомените за дома и светлината на огнището, завръща се „понякога при детския си свят“, за да пречисти душата си.

Спомените като въглени парят душата му, тихо ридае сърцето му... Като скъпи реликви пази в себе си образите на една свята майка, прекрасен баща и брат — страдалец.

СЕМЕЙСТВОТО

МАЙКАТА — ЙОВКА МИХАЙЛОВА

*Когато сам до избор спра,
за нищо друго думи нямам.
Той свети в старата гора
със сините очи на мама.
За тези изворни очи
не мога да остана ничий.
Затуй пред избор се мълчи
и винаги се коленичи.*

Всеки човек носи в душата си образът на своята майка, пази го от праха на времето, пази го да не потъне в забрава, защото майката със своята святост е и морална опора, и вяра, и надежда, и любов в трудния житейски път. Нейните очи милват, но и мървят. Майката е верният пътепоказател, тя е светлина в бурните студени нощи.

Павел Веснаков носи в душата си и днес образът на своята майка, пази го като образ на светица.

* * *

Йовка Михайлова, майката на поета, е родена в с. Глушник. Дъщеря е на Михаил Станев и Пенка Стоянова. Детството ѝ преминава в Глушник, но корените на нейните деди са в Матейската планина, близо до с. Ичера — Сливенско.

СЕЛО МАТЕЙ

Днес много сливенци не знаят, че някога в така наречената Матейска планина е имало малко селце — Матей.

Според историята на с. Ичера, написана от Никола Канев, (неиздавана), следи от селото има и понастоящем:

„По пътя за Сливен, точно там, където е мостът на шосето за Подишки дол (планински връх Подиша — на юг от Ичера) имаше малка поляна, наричана «Труфина поляна». Тук хората от Матей, идвайки в Ичера на черква, се преобличали и затова тя получила името «Туфина». Толкова близо било Матей до Ичера, че през лятото, когато жетварките от Ичера пеели на Чернюв път, Матейските жетварки им отпявали. От векове двете села поддържали роднински връзки помежду си.“

По думите на Никола Канев („История на с. Ичера“) става ясно, че в далечните години 1388–1392, когато селото на Голяма поляна е било изгорено от турците, една част от хората са се заселили в Дивеците, а другата в Матей.

Христо В. Димитров в книгата си „История на село Градец“ пише, че Матей е било унищожено от турците през 1829 година, а проф. Симеон Табаков в книгата си „История на гр. Сливен“ отбелязва, че селото било изселено през 1864 година, разбито от черкезите и превърнато в черкезко. (И днес местността е позната като „Черкезките хармани“).

Песните, които и сега се пеят, доказват, че село действително е съществувало и насочват вниманието ни към това, че Матей се е изселило, след „разсипването“ в няколко посоки:

Към Ичера —

*Сгоди се Гана Вълкова
за Златя Ичеренина*

...

*Радил му гнева догнивя
на Бургуджий отиде,
че на султана думаше:
Султане беним ефенди,
я дай ми хора заптии.
Утре на Матей да ида,
да взема Ганка Вълкова*

Из народната песен „Сгоди се
Гана Вълкова от с. Матей“

Към Бакаджиците —

...
*Че се цяло село дигнали
долу в Долния Бакаджик.
Сичките къщи правеха,
правеха и ги мажеха*

...

Из народната песен „Долният
Бакаджик“

Към полето — с. Глушник, с. Калояново (според книгата на
Панайот Хитов „Как станах хайдутин“ и народната песен „На Матей
на Кътъгуво“

* * *

Вероятно през 1864 година, родителите на Михаил Станев, дядо
на Павел по майчина линия, се е преселил от село Матей в Глушник,
където се ражда и Йовка Михайлова — майката на твореца.

Приведох тези исторически данни за Матей, защото е добре да се
знае, че в жилите на поетовата майка е текла балканджийска кръв, на
хора непокорни, „дива кръв“, която се е предала и на синовете ѝ —
Драгия и Панайот. Години по-късно („Като Сизиф“ — 1988 г.) Павел
Веснаков ще каже:

*Присмиват ми се, че тече
хайдушка, дива кръв у мене.
Понякога съм огорчен,*

понякога не ме е еня.

(„Дива кръв“)

Йовка Михайлова била тиха и скромна жена, носила в себе си типичните български качества — трудолюбие, честност, силна привързаност към дома и близките, но в тази чувствителна жена се криела и душевна гордост.

„Когато погледнах за пръв път света, видях мама — казва поетът. И ми се струва, че ще я гледам през целия си живот. Аз виждам в очите и изворите... Плача, когато мисля за очите на мама, когато се загледам в нещо синьо — плача...“

Според него майка му била колкото силна жена, толкова и чувствителна — човек с обострено чувство за красота.

А Йовка Михайлова е знаела къде да я търси — в песента, в българската народна песен. Пеейки, тя изливала душата си, защото в нея се оглеждала съдбата ѝ. „Тя беше човек, който знаеше стойността на песента. Можеше да отдели шарките в нея. Когато пееше за цветя, за градини, гласът и беше особен, сякаш цветово отделяше нюансите... Особено пееше мама...“

Любимата ѝ песен беше «Заплакала е гората». Маминият глас разказваше за Индже. Той се изправяше в детските ми очи още по-величествен. Тази песен при мама получаваше своя интерпретация. За мама Индже беше честен хайдутин. В нейната песен у него, у Индже нямаше катарзис, нямаше душевни терзания. Той беше силна личност...“

Народно-песенното творчество — приказките, песните, легендите, с тях е закърмен Павел Веснаков. Те са най-здравата му връзка с корените, със земята българска.

Вероятно майчината страст към родното се е предала и на поета, защото творбите му са доказателство и илюстрация за здравата му връзка с родовото начало. Тръгвайки от простицко казаните истини за света в народните песни, той търси да постигне вътрешна хармония и съвършенство чрез поезията. А дали от тук не започва духовната биография на поета?

БАЩАТА — ГЕОРГИ ДРАГИЕВ

*Има нещо несретно, обречено
в строгостта на добрия човек.
Дори думата, дарствено
речена,
се разпада в гласа му на две.*

Бащите — строги и добри, са горди по своему. Те носят един особен ореол — изтъкан от гордост и мъжество. В техните очи рядко има сълзи. Грубите им, отрудени мъжки ръце не милват като пролетен вятър, но винаги са готови да защитят рожбата си от бурите на времето...

За баща си — Павел Веснаков е съхранил мили спомени — спомени за един природно интелигентен и добър човек.

* * *

Бащата на поета — Георги Драгиев, е роден в с. Блатец. Израства в семейството на Драгия Куртев и Иванка Георгиева. Занимавал се е с търговия на камъш и други материали за строителството. Трудлюбив и честен човек бил той, прям, строг и взискателен към себе си и другите. Така, в този дух, възпитал синовете си.

„Баща ми беше от ония широки души, които не се спираха пред нищо. Той правеше онова, което беше полезно — не, а онова, което му беше приятно. Не обичаше елементарните неща... Баща ми беше бунтар по природа.“ — споделя Павел — синът. През 1923 година е бил ръководител на бойна група на нелегални дейци в сливенско (ако може да се нарече такава). Укривали са един от ръководителите на въстанието — Радил. Бил непоколебим последовател на Стамболийски

до 1925 година, а след това променя възгледите си, под влияние на новата политическа вълна.

През 1943 година попада в концлагера Кръстополе, Ксантийско, в него престоява около година. Там е в средата на будни хора — интелегенти.

„Баща ми беше от онези бележити мъже, които знаеха не само Ботев наизуст, той знаеше стихотворенията на всички поети, които са били негови съконцлагеристи в Кръстополе. Знаеше стиховете на Крум Пенев («Стене Струма в тишината»). Особено топли чувства изпитваше към Тодор Павлов, защото той заедно с д-р Г. Узунов го спасяват от смърт, след като пребит от бой, повече от седмица, бил забравен в една от единичките на Кръстополе.“

Георги Драгиев бил естет човек — обичал красивите неща. Целият двор в Блатец бил в асми. Тежки гроздове натежавали всяка есен и той правел чудесни вина, въпреки че не пиел.

Имал своя библиотека. Събирал и жадно поглъщал всеки брой на „Златорог“. Увлечал се по Толстой, уважавал го и като творец, и като личност. Изцяло бил подвластен на силата на неговия хуманизъм.

Павел Веснаков споделя:

„Хуманизмът на Толстой владееше баща ми, завладя и мен. Обичам човека, хората, въпреки всичко. Вярвам в тях.“

Георги Драгиев обичал литературата. За синовете си купувал излизащите по това време детски книжки и списания. Настоявал децата не само да ги четат, но и да учат стихотворенията на добрите автори наизуст. Възрастните хора от селото си спомнят как са спирали Павел на улицата и му казвали: „Каж ми едно стихотворение, па тогава ще те пусна...“

Георги Драгиев се гордеел с децата си и ги възпитавал със строгостта на добрия човек. Живо се интересувал от политическите събития у нас и по света. Получавал информация за тях от малкото си радио (с батерии) „Филипс“ — първият радиоапарат в селото. И притежавал и театрални заложби. И днес хората разказват за участието му със Стайко Мирчев във възпроизвеждане обесването на Васил Левски в селото през 1938 година.

В известен смисъл, според мен, Павел Веснаков е имал щастието в началото на пътя си, да намери своите духовни наставници: майката — Йовка Михайлова и любовта и към народно — песенното творчество; бащата — Георги Драгиев и любовта му към литературата и театъра; любовта към хората.

Ако търсим факторите, оказали влияние за формирането му като личност и творец, трябва да се върнем към неговите корени.

БРАТЪТ — ДРАГИЯ

*Аз бях на дъното незнаен камък,
откъртен от гранита на
честта
и там положен,
за да притисне черната утайка
само.*

Първородният син в семейството на Йовка и Георги е Драгия (Драго). Роден в Блатец на 13 март 1923 година.

Когато говори за брат си, Павел Веснаков трудно преглъща сълзите си. Веднъж, в един разговор, той, с много болка, пророни:

„На 21 години е бил Драго, когато полицаите го пребиват от бой, на 27 го изпрацат в Белене, на 31 го умъртвяват.“

Не бих могла да забравя нито очите на поета, нито уморената от тежестта на спомена негова фигура.

„Драго обичаше своето време, споделя брат му. — Павел, и му се противопоставяше, беше антифашист. Арестуваха го с другарите му на 9 юни 1944 година. Без съд и присъда, бият го до смърт. Петима от тях убиват в полето, а другите откарват в сливенския затвор. По време на процеса на Трайчо Костов в България се установи враждебно отношение към живите антифашисти. За тях те се превръщат в предатели.

Тогава (1950 година) изпратиха Драго в Белене. 1954 година получихме вест за смъртта му...

Фашистите не го убиха, убиха го другарите му...“

Един млад живот си отива завинаги, за да остави след себе си една майка с черна забрадка, чието сърце не намира покой до последния миг от живота си, един баща, който в гордото си мълчание никога не прежалва сина си, един брат, по-малък, който завинаги остава с широко отворени очи, заради ужаса на времето, от болката по загиналия брат, от невъзможността да даде покой на сломените си родители.

Спомените за Драгия са живи и днес у поета. За момента, около вестта за трагичната участ на брат му, той си спомня:

„Майка ми никога не плачеше пред баща ми. Ходеше тайно от нас в градината. Там беше направила гроб с вещи на брат ми... Там плачеше, плачеше тихо, без да я види баща ми. Криеше болката си от всички... Аз зная, че и тате плачеше, но тайно... Чувал съм го...“

Стоянка Генова от Блатец си спомня:

„Работеше с нас Йовка — на полето. По това време, когато убиха Драгия, тя се стопи. Не вдигаше главата си от земята. Работеше и плачеше тихо, сякаш без сълзи, плачеше скришом от нас... За гроба с вещи и дрехи на Драгия и аз знаех. То беше голяма трагедия“.

Дълбоко чувствената душа на младия Панайот (Павел) не остава безразлична към братовата съдба. Търсейки отговор на въпросите, които самото време поставя пред него, той разсъждава гласно. Чрез животът на своя брат той преосмисля епохата, човешкото битие, прави равносметка на изминатия път. Точно съдбата, животът на Драго лежи

в основата на първата му стихосбирка „Вярност“. Разкъсван от противоречия, търсейки Азът в себе си, поетът оголва душата си в едно от своите стихотворения:

*Ние бяхме трима другари.
Падна първият оклеветен,
не по урви и по чукари,
а върху нашия ден.
Девет месеца след смъртта му
дойде смъртният акт без адрес.
Една майка от жалби и срам полудя,
та го чака и днес.
Оттогава вторият се уплаши.
Стана тих, услужлив, правоверен.
Той тактично разделяше „наши“ от „ваши“,
но раздел за майката не намери.
Тя остана встрани
с малка пенсия за сина си
и никого не обвини
с думи, насечени, къси.
Аз нямам очи да я гледам
как изсъхва под черния шал.
...
Тя е учила мене и втория
на съдба и на съвест.*

Из кн. „Вярност“

* * *

Разговорите ми с Павел Веснаков за брат му Драгия, ми дадоха възможност да проникна в пространството на неговото детство и юношески години, а и да разбера виждането му по жизнено важни и за нашето съвремие въпроси.

„Най-голямата ми трагедия е представата за полицая. Аз мога да простя всичко — на минали и сегашни величия, но ритниците на полицая върху мене (1943 година) — аз не мога да простя. Аз плачех, когато арестуваха баща ми, а те ме ритяха... Какво искаха от мен?

Казват, че фашизъм в България не е имало, за фашистите — да, не е съществувал, но за пострадалите от него — фашизмът беше факт. Фашизмът — ненавиждам го!

Мисля, че единственото спасение за човешката душа е обичта към другите. Може би звучи патетично, но без обич към хората, човекът е безсмислица. С това аз съм на чисто — аз обичам хората...“

В едно интервю на Св. Димитрова, от 30 юли 1993 година, вестник „Спивенско дело — НВ“, брой 59 — на въпроса: „Кое е вашето време и кой (кое) поражда в него Хамлетовата дилема?“ — Павел Веснаков отговаря така:

„Още преди 30 години се опитах да отговоря на Хамлетовия въпрос. И днес мисля, че само любовта към хората може да спаси човека от свличането му по бронзовите стъпала на варваризма.“

Да, прав е поетът, единственото противодействие на варваризма е обичта към другите, към хората. И вярата, че светът може да се промени към по-добро, че е време да оскубим плевелите и да изчистим душите си от грозното, да спасим човешкото у себе си.

БЛАГОСЛАВЛЯМ САМО ЖРЕБИЯТ...

ГОДИНИ НА УЧЕНИЕ И ТРУД

*И аз ще изтърпя живота си
такъв, какъвто ми се случи —
без кинокамери и фотоси,
не много тих, не малко скучен.
Живот без епосни събития,
живот, лишен от героизъм,
но той за мене е откритие
и често в бой за него влизам.
И никога, какъвто ще да е,
за никои друг не го заменям.
Аз благославям само жребия,
че грее слънцето над мене.*

Годината е 1941.

Едно от многото селски момчета се подготвя за първия училищен ден. Трудни години, но първият 15 септември, е един от най-щастливите мигове в живота на малкия Панайот.

Възслабичък и по-висок от другарите си, обут в платнени панталони и бяла риза, с китка в ръка, малкото момче прекрачва с трепет прага на Блатешкото селско училище. Любопитният му детски поглед се мести от огромните венци, сплетени от по-големите ученици, обкичващи входа на училището, към образите на светците — братята Кирил и Методий.

Детското любопитство, примесено със страх пред неизвестното, прераства във възторг, когато вижда първата си учителка — Митка Долапчиева. Тя е човекът, който отваря очите на първокласниците за светлината на словото и ги повежда по трудния път на знанието.

Сърцето на детето трепва и завинаги остава в храма на науката — училището, за да започне Павел по-късно своя трудов път като

учител в Блатец, и да го завърши пак зад училищната катедра, но в Сливенската езикова гимназия.

Минават години и той е вече ученик в Сливенската мъжка гимназия „Добри Чинтулов“ — 1948 година.

Нов свят, нови хора... Живот, коренно различен от този на село.

Селското момче с широко отворени очи поглъща новото, потапя се в атмосферата на градския живот, но той не го блазни. Силно го впечатляват новите му учители, които разкриват пред него пътищата и тайните на голямата наука, впечатляват го съучениците му — талантиливи, млади и интелигентни хора, впечатляват го и онези, които се занимават с литература и изкуство.

Веснаков е на квартира с Георги Ведроденски у Радой Ралин. Живеят на ул. „Раковски“ 89. За този момент от живота си той споделя:

„Човекът, който ми е дал истински тласък за литературата е Радой Ралин. У тях живеехме.

Радой беше на специализация в Чехия. Често си идваше. Всяко негово завръщане беше празник за нас. Стояхме по цели нощи — говорехме за литературата. За пръв път чух някои имена на големи български поети от него. Обичахме да четем заедно стихове. Радой боготвори Атанас Далчев. Тази си любов той предаде и на мен, приобщи ме към благородството на поетическия изказ. Като мой хазаин в Сливен и по-късно в София на ул. «Бенковски» 24, той се грижеше за мен.“

Още като ученик Павел се запознава с Никола Фурнаджиев, благодарение на Радой Ралин. Този творец с богата душевност, поет-бунтар по природа, носещ в себе си жажда за живот и вяра в доброто, в хората, този човек, у когото не бихме могли да открием отчаяние, а само воля за живот и огромна любов към българската земя и народа — грабват Веснаков, завладяват го още в младежките му години. И до днес поетът боготвори Никола Фурнаджиев, заради неговата човечност.

„Да видиш от близо живия писател, да стиснеш ръката на живия творец, на големия човек — това е неповторимо преживяване, споделя

Веснаков. Никола Фурнаджиев го знаех от читанките и даже съм прерисувал от книгите портрета му, за да си го имам. Той имаше особено озарение. И тогава, когато за пръв път се срещнах с него, си казах, че е велик... И днес смятам, че е последният велик поет на България. Той беше не само поет, но и много *човечен*, човечен човек. Той ме научи на честност.“

Гимназия Добри Чинтулов дава много на учениците, прекрачили нейния праг, дава им знания, умения, прави от тях хора. С възторг и умиление Павел Веснаков говори за Сливенската мъжка гимназия и за своите учители.

Учудващо е, че той и днес помни всеки от тях, спомня си как са говорили, как са се обръщали към учениците си, дори облеклото им си спомня. Бил е ученик от IV „а“ клас, с класен ръководител Съба Тенева — преподавател по френски език. По български език и литература му преподава Ал. Димчев и Ана Гюзелева. По руски език — Любов Алексеевна Аренс. Споменавайки нейното име, той сподели: „Руският, зная го от Любов Аренс...“ и започна да рецитира стихотворения на Сергей Есенин — любим негов поет от руската класическа литература.

По математика в Сливенската мъжка гимназия му преподава Ив. Димитров, по физика — Ст. Шопов и Ив. Апостолов, по химия Велико Георгиев, по география — Иван Димитров, по история Кирил Сивов, който обичал и уважавал учениците си и ги наричал „приятели“. По музика е имал щастието да бъде ученик на Мишо Тодоров, а по биология на Петър Беленски и Велико Георгиев.

В гимназията и сред съучениците си той се е чувствал най-добре — възторжени млади хора, чисти души. Стегнати в униформи, с фуражки на главите, те носели у себе си ентузиазъм на младостта и желанието да превъзмогнат тревогите на времето, да съхранят човешкото у себе си за дълги години. За съучениците си Веснаков разказва с огромна любов. С много от тях пътищата им и днес, в най-зрялата възраст, се пресичат и на литературното поприще, и в живота. С най-топли чувства и поглед обърнат назад, в който се чете и радост, и болка по отминалата младост той разказва за „великия“ IV „а“ клас и другарите си: Панко Басев, Соломон Канети (племенник на световно известния автор Канети), Ангел Димитров — Гарвана и за Бялко Събев.

За него поетът разказва:

„Какво момче беше Бяно! Дойде в гимназията от Славянци. Той беше добър другар, стояхме на един чин. Беше учил във Френски колеж в Пловдив. Помагаше ми много по френски език. След гимназията пое пътя на агрономството.“

Павел Веснаков е имал много добри, верни другари и в другите класове.

Животът и годините са поставили на изпитание приятелството му с поета Константин Шарков, което датира още от 1948 година, та до днес.

Константин Шарков е бил ученик в IV „б“ клас — другар по перо, брат по съдба и до днес на Веснаков. „Трима бяхме «поетите» от IV клас: аз, Георги Ведроденски и Косьо. Заедно печелихме литературните конкурси в гимназията. А в последната година, за празника на училището, ни дадоха и на тримата по една първа награда. Колко добри сме били...“ — смее се Павел. В IV „в“ клас са учили едни от най-добрите му приятели — Стоян Андреев и Георги Йорданов.

Творецът споделя:

„Георги Йорданов имаше прякор «Магучий». Той идва още от ученическите му години. През лятото на 1948 година бил на море. Видял един огромен параход в морето и възкликнал: «Магучий параход!», вместо да каже «голям параход» — разказва и добродушно се смее поетът. Бяхме много добри приятели. Хулна дума за него у мен няма. Той беше добър човек, честен човек. Във властта той отиде не заради лични интереси. Е, ако днес има такива като него в Народното събрание, друго щяха да гледат на държавата.“

Всред лицата на другарите му се откроява и това на Дамян П. Дамянов. Той бил една година по-малък от Павел, но това не пречело на приятелството им.

„Той е рицар на другарските взаимоотношения. Обичам го и като поет, и като човек. Честен е до болка. Дамян изстрада живота си. Всичко за него беше страдание. Ако е вярно, че истината се ражда в страданието, то тогава той е най-истинският поет. В него няма фалш, няма измислени ситуации, всичко е дълбоко преживяно.“

Пътят на двамата другари като литератори започва от Сливен. Приятелството им и днес е подхранвано от поезията и любовта към живота, която носят у себе си тези две сродни души. Изтича много вода, минават много години — от 1948 до 1988 година, когато Дамян Дамянов е този, който представя втората книга на Павел Веснаков „Като Сизиф“.

Малко е да кажем, че Веснаков обича Дамян Дамянов. По-скоро той го носи в душата си като свята реликва. В разговор с Константин Шарков, пред вестник „Извори“ (брой 120, 1993 година), поетът споделя:

„а има един почти свят мъченик на словото, един рицар на другарските взаимоотношения, който завинаги ще остане в душата ми с мъката и мъдростта си — Дамян П. Дамянов. Обичам го като брат и го благославям...“

* * *

Ученическите години са венецът на младостта, радостта на живота. С носталгия се връщаме към миналото, за да усетим полъха на първата любов, първата приятелска прегръдка, за да чуем отново клетвените думи за вярност до гроб от добрия другар, за да полетим на крилете на мечтите си към по-доброто и да строшим оковите на злото, което скована света, да победим с младежки ентузиазъм.

Ученическите години..., за тях може да се говори много...

* * *

Завършил Сливенската мъжка гимназия, Павел Веснаков има огромно желание да се занимава с литература. Записва се и учи в Бургаския учителски институт — специалност български език и литература.

Бургас е един от градовете, чиито въздух той обича да диша. Бургас с шумните си улици и морето грабват душата на поета. В този град той страда и се радва, влюбва се и разлюбва. И до днес пази надеждата, че „някога отново“ ще иде там „като птица празен“, за да му даде Бургас „горещо слово“, за да „отсънува своя сън сподавен“.

Там, в Бургас, се запознава с Мишо Гребенаров, с когото поддържал през студентските си години добро приятелство. На него поетът посвещава стихотворението „Бургас“ от стихосбирката „Вярност“.

*Благодаря за виното кристално
и трезвите жени.
За римското приятелство на Мишо,
за всеки залък хляб — благодаря.*

В литературния клуб Веснаков се среща и запознава с Николай Фол. Прочел негово стихотворение, Фол го подписва за печат. Творбата излиза във вестник „Черноморски фронт“. В разговор Фол съветва младия поет: „Иди в София да побохемстваш малко“. По повод този разговор поетът казва:

„Остана ми само препоръката. Нямах възможност, по понятни причини, да бохемствам, а ми се искаше да отида в големия град, да видя големите поети. Имаше много пречки — от една страна безпаричието, от друга — животът на брат ми Драгия, а и 1954 година започнаха да ме разследват. Изключиха ме от ДСНМ (Димитровски съюз на народната младеж), през есента на 1955 година.“

От студентските години датира приятелството му с Христо Фотев, Кр. Станишев, Димитър Велинов, Стойчо Гоцев, Никола Инджов.

След завършването на Бургаския институт Павел Веснаков започва работа като учител. Преподавал е една година в родното си село Блатец и една година в Кермен. Вълнението му в тези първи учителски години било голямо, защото като учител, трябвало да възпитава, да дава знания, да бъде пример за учениците си. В Блатец е работил заедно с Кънчо Велев, директор на училището, Кольо Войников — начален учител, Величка Йорданова — преподавател по математика, Тонка Андреева — учител по химия и др. Работил с удоволствие в малкия, но сплотен колектив от млади хора, ентузиастични, кипящи в работата. Обичал децата, обича ги и до днес, защото те са радостта в живота му.

Таня Стайкова (днес библиотекар в Сливен), бивша негова ученичка от Блатец, си спомня:

„Винаги, когато някой спомене името на Павел Веснаков, си спомням онези далечни години, когато той беше мой учител. Изправя се пред нас един висок, млад, сериозен човек, леко приведен — учителят ни по литература, а ние тръпнем... — дали ще успеем при него..., много е строг.

А той ни гледа благо, говори бавно, без да повишава глас. Говореше с толкова обич затова, което преподаваше. При него, чрез него, обикнахме литературата. Водеше кръжока по литература, раздаваше се. С онези, които искаха да се занимават с литература, учителят ни работеше упорито, с постоянство.

Обичаше ни.

Спомням си, че от него научихме думата «плагиатство». Някой беше написал стихотворение, перифразирайки текст на известен автор. Тогава учителят ни без да го нагрубява, с усмивка обясни на него и на всички нас, какво е това плагиатство. Това беше и литературен урок, и урок по нравственост.

Споменът ми за Павел Веснаков, споделя бившата му ученичка, е за един безкрайно човечен и интелигентен човек“.

* * *

През 60-те години Павел Веснаков се записва в Софийския университет „Климент Охридски“, за да продължи образованието си. Учи задочно по специалност журналистика. От 1959 година до 1964 той е зам. главен редактор на вестник „Сливенско дело“. Журналистическата работа му дава много, независимо че според някои твърдения тя „убива“ поетическата дарба на творците.

На един въпрос на Св. Димитрова (пред вестник „Сливенско дело“ — НВ-ООД, от 30 юли 1993 година, бр. 59) — Как П. Веснаков преодолява своеобразните журналистически препятствия? — той отговаря така:

„Журналистическото всекидневие отнема времето за поезия, но не може да унищожи поезията. Поетът помага на журналиста при реализацията на темите от злободневния поток, а журналистът подхранва поета с истините за битието на хората, с красотата на тези истини“.

Интересно отговаря той и на въпроса — Кога се чувствате най-„Аз“: „като журналист, като поет или като филолог?“

„И в трите сфери ми е интересно, но безспорно поезията е онази трагична сила, която цял живот ме люлее над бездната на мо¹/₄оята душа.

Да си журналист и филолог е потребност на интелекта, да си поет е наказание на духа.“

* * *

От 1964 до 1969 година Веснаков работи като зам. директор на Сливенския драматичен театър. Директор по това време е Иван Раев. Свързва ги не само общата работа — театърът, но и любовта към него. Раев и Веснаков са съкровени приятели, неразделни другари са в годините на възход и трудности на театъра.

„Всичко вървеше добре, когато Сливенският драматичен театър печелеше национални награди. «Лавровите клонки» радваха всички ни, но особено щастливи бяха партийните лидери. Когато поставихме пиесата на Георги Марков «Агентат в затворена улица» и не ни класираха... — просто ни изгониха.“

За този период от трудовата му биография може да се пише много — и за радостта от работата в театъра, и за „дълбоките, горчиви корени“ в душата му, от преживяното в тези години.

Когато заговори за работата си в театъра, не без вълнение, Веснаков разказва за Георги Джагаров, с когото са били лични приятели, още от ученическите години на Павел.

„Аз бях ученик, а Джагаров учеше в Литературния институт «Максим Горки» в Москва. Спомням си и днес — беше януари 1950 година. Георги Джагаров се беше върнал от Москва. В Сливен беше паднал голям сняг, но ние вървахме по сливенските улички — аз, Константин Шарков и Джагаров, който ни разказваше за Сергей Есенин, Анна Ахматова и Пастернак. Тогава тези имена бяха табу за нас. Още чувам тишината, под падащия сняг, стиховете на Анна Ахматова:

Не с теми я, кто бросил землю

*На растерзание врагам.
Их грубой лести я не внемлю,
им песен я своих не дам.
Но вечно жалок мне изгнанник,
как заключенный, как больной,
Темна твоя дорога, странник,
Полынью пахнет хлеб чужой.“*

Джагаров присъства не само в спомените на Веснаков от ученическите години, но и от по-късния период — съвместната им работа в Сливенския драматичен театър.

Годината е 1964. Георги Джагаров вече е написал „Вратите се затварят“ (1961 г.); „И утре е ден“ (1963 г.). На Сливенска сцена ще бъде поставена и новата му пиеса „Прокурорът“. Пиеса, чрез която Джагаров воюва с отживелиците от култовския период, разкрива личната драма на някои от преданите борци на Партията.

Сливенският драматичен театър, в лицето на директора му — Иван Раев, зам. директора — Павел Веснаков и актьорите, се подготвя за участие в Националния преглед на българската драма и театър в София, след като вече са преминали прегледите в Ямбол, със същата постановка.

Най-сетне идва този ден — 6 юли 1964 година. В Народния театър „Иван Вазов“ сливенци ще се представят с „Прокурорът“. В спектакъла участват Иван Раев, Венелин Пехливанов, Николай Дойчев, Минка Долапчиева, Данка Георгиева, Тодор Пройков. На Националния преглед на българската драма и театър в София, в Народния театър „Иван Вазов“, присъства и Тодор Живков. В дните, когато се провежда прегледа Георги Джагаров и Стефан Гецов са в Лондон, на Шекспировите тържества. Павел Веснаков и Косьо Жерков се подготвят да гледат спектакъла от ложата на Народния театър.

Залата утихва, смълчава се, започва представлението.

„Когато Иван Раев започна монолога на Струна невеста — изтръпнах. Помислих си: Джагаров — добре, ще остане в Лондон, а Иван? Край! Арестуваха го!

Кръвта блисна сякаш от сцената и потече към залата. Колко се борихме за тази пиеса, но сега... стоях стъписан в очакване. Изведнъж, там, където висеше националният флаг, се чуха аплодисменти. Залата се обърна. Ръкопляскаше Тодор Живков, беше станал прав и ръкопляскаше. Едва тогава вълна от аплодисменти заля салона“ — разказва Павел Веснаков.

Вечерта, след представлението, Иван Раев, Енчо Халачев — режисьор-постановчик на „Прокурорът“ и Павел Веснаков, са в хотел „Севастопол“, отседнали са там. Във фойето срещат началника на репертоарната комисия при Комитета за култура — проф. Стефан Каракостов (преподавател във ВИТИЗ по история на руския театър). Чули го като убеждавал Никола Петков, че пиесата на Джагаров е слаба, че е антипартийна, убеждавал го да се изкаже против постановката на Сливенския драматичен театър.

Иван Раев не издържа и са намеси в разговора, казвайки им: „Аз може да съм слаб актьор, но пиесата е хубава, не я хулете.“ Духовна гордост носеше у себе си Иван Раев.

На прегледа, спомня си Павел Веснаков, Сливенският драматичен театър спечели I-во място.

Това беше огромен успех за всички ни — актьори, режисьори, директори, голям успех за Георги Джагаров. Без да преувеличавам, Джагаров стана известен заради нас, хората от Сливенския театър, заради великолепната игра на Иван Раев, за когото, по друг повод (драмата „Иван Шишман“), Стефан Гецов каза: „В този театър (Сливенският) има по-добри от мен...“

От 1966 година датира приятелството на Павел Веснаков с Иван Налбантов (актьор от театъра на Народната армия). Интересни случки разказва Веснаков за съвместната им работа в Сливенския драматичен театър, за представленията в Карлово и Казанлък, за едно гостуване в дома на Налбантов, в Сопот, при баща му бай Лило.

„Първите си стихотворения Иван написа още когато работеше в Сливен, може би 1967 година. Посвети ги на Кольо Дойчев, мама Дана, Вела Пеева, но винаги казваше: «От мен поет няма да излезе». Аз и тогава му казвах — споделя Веснаков, казвам го и сега — добър поет ще излезе от него, но от театъра не бива да се отказва.“

През 1994 година в клуба на дейците на културата — Сливен беше представена първата стихосбирка на Иван Налбантов „Антракт“.

В залата имаше много гости, почитатели на актьора Налбантов, но присъстваха и стари негови приятели. Един от тях беше Павел Веснаков. След като беше представена стихосбирката, авторът ѝ — Налбантов, се върна назад към годините от своята младост и работата си в Сливенския драматичен театър. Разказа спомени от съвместната работа с Иван Раев, Павел Веснаков, актьорите, говори за небезизвестната мама Дана, която всички много уважавали, за Стефан Тамахяров.

Очите на Павел Веснаков се пълнеха със сълзи. След разговора двамата стари другари се прегърнаха и поздравиха с думите: „Помниш ли, помниш ли отминалите дни...“

Гледайки тези стари приятели, неволно у мен прозвучаха стиховете на Налбантов, посветени на Апостол Карамитев от стихосбирката „Антракт“, за онези „добрите“ дни, които „остават, живеят“, онези дни „бивши и днешни / горчиво сладки и тъжно смешни“.

Театърът е магия!

В театъра актьорите изиграват не само най-вдъхновените си роли, не само творят, забравили себе си дори, театърът създава и приятелства — съкровени, вечни и живи, а от тях идва много топлина, която и днес сгрива мнозина...

* * *

От началото на 70-те години до 1988, Веснаков е кореспондент на вестник „Труд“. Работи като старши репортер и получава званието „Редактор I-ва степен“. И до днес той пази журналистическата си карта.

По това време главен редактор на вестника е Коста Андреев. В „Труд“, той работи заедно с Дамян Обрешков, Б. Димовска, Дарина Герова, Радко Трифонов, Мирон Иванов. „Във вестник «Труд» имах много светли дни. Това е времето, когато «напуснах» вестник «Сливенско дело», просто станах неудобен — разказва Веснаков. Стана така, че изпъдените от различни вестници се събрахме около Коста Андреев, който не се плашеше нито от времето, нито от «героите» му, а и знаеше, че все талантливи хора е сбрал. Дълбоко

уважавам Дарина Герова, Радко Трифонов — талантливи хора, които разбират от литература. А Мирон Иванов — той беше живата ни радост, а и живото изобличение на тогавашния живот, на времето. Обичахме го много и много страдахме за него, много жалихме за човека и твореца Мирон Иванов, когато почина на 7 декември 1988 година.“

Във вестник „Труд“, Павел Веснаков е имал възможността да общува с много хора, но с особено вълнение и топлина разказва за стенографа, карикатуриста, човека — Борис Порфиоров и умениято му да поддържа приятелство с всички кореспонденти от страната. Интересен е споменът му за честването на 50 години от излизането на първия „Труд“ — 1975 година. На тържеството в парк-хотел „Москва“ имало много гости, но един приковавал вниманието на всички — Димо Казасов, „последният мохикан на българските превратаджии“, както го определя Веснаков (на 9 юни — осъдва министър, на 19 май — също, на 9 септември — отново министър).

„Димо Казасов бе жива история. Стояхме скупчени около него, а журналистката Райна Вълчева му зададе такъв въпрос: «Как се чувствате сега, в съвременния свят, след толкова превратности на битието?». А той й отговори: «Безкрайно самотен. Самотата не е в липсата на близки, роднини, а в това, че нямам с кого да си спомням. Хората, с които правех големите неща в живота — отдавна ги няма...»“

Във вестник „Труд“, Веснаков е имал възможност не просто да се запознае с нови журналисти и да се приобщи към тях, а да намери отдушник, покой за себе си, в приятелството на талантливи творци. Спомените са живи у него и днес, парят го като въглени, но и стоплят душата му.

Дано да има с кого да си спомня за отминалите години, за да не бъде никога „безкрайно самотен“.

* * *

През 1987 година той е поканен като лектор по български език и литература в ГПЗЕ „Захари Стоянов“ — Сливен, а от 1988/89 е вече на постоянна работа там — до пенсионирането си през 1995 година.

Трудовият си път започва като учител и го завършва пак като такъв, защото учителската работа винаги му е доставяла радост, удоволствие от факта, че има на кого да предаде знанията си, опитът си, любовта към поезията.

Маргарита Енергиева (бивш зам. директор на гимназията, преподавател по физика) разказва:

„Правилен ли беше изборът на директора да покани като лектор за часовете по нововъведената дисциплина «Естетическо възпитание», през 1987 година, Павел Веснаков — най-добре биха могли да кажат учениците. Но аз знаех, че те бяха възхитени от общуването с един естет по душа, с една личност, която по нетрадиционен начин ги запознаваше с естетическите категории. Тогава той пое и ръководството на кръжок «Млад редактор» и приобщи към него много пишещи ученици.

Присъствието му в колектива внасяше особен колорит. Въпреки изключителната му скромност и ненатрапчиво поведение всички усещахме голямата личност. Той издаде стихосбирката «Като Сизиф» — без афиширане, без шум. Дори, когато чествахме 60 годишнината му беше неспокоен, притеснен. Неговият изискан хумор в междучасията развеселяваше всички.

Убедена съм, че наша, човешка слабост е това да оценяваме творчество и хора, когато не са вече между нас, а тези, с които общуваме, с които ежедневно се срещаме, остават недооценени...“

От съвместната ми работа с Веснаков като колеги — литератори зная, че той беше нетрадиционен учител. Излизайки от рамките на общоприетото в часовете по литература, той внушаваше усет към красивото, учеше учениците, че красотата е ранима и че трябва да се пази, възпитаваше ги да преодоляват трудностите и да се борят.

Учениците му, днес вече всеки поел своя път в живота, си спомнят често за часовете по литература и уроците по човечност на Павел Веснаков.

„Веснаков беше мой преподавател по литература и класен ръководител — пет години. В часовете влизаше с бавна, спокойна походка, винаги приятно усмихнат. Говореше тихо, спокойно. Човек с безкрайно богат речник и невероятно точна мисъл. Можеш да го слушаш с часове — споделя Валентина Василева (студентка в Държавна консерватория). Това не бяха само часове по литература, а и по световна история, философия, етика, естетика, история на изкуството. Благодарение на познанията си той се явяваше пред нас като арбитър на епохите, а не като съдия, позволяващ си да съди автори и произведения.

Часовете му бяха възпитателни — сега разбирам това. Успяваше да събуди у нас любов към всичко българско, незабелязано изграждане у нас критерии за красота...“

Павел Веснаков обича училището. За него то е светилище. Обича децата, защото те са радостта в живота му, а учителят, според него, дава облика на българското училище. Работата в езиковата гимназия е била удоволствие за него.

„В ГПЗЕ «Захари Стоянов», аз имах възможност да общувам с хора с голям интелектуален заряд — моите колеги. Много пъти вечер, уморен от тежкия ден, съм си мислил — какво ми е дал денят днес, какво научих от колегите си, с какво ме обогатиха. И можех да си отговоря с удоволствие, че от всички тях съм взел по нещо добро. В коя среда другаде може да се общува с хора, които познават културата, литературата на чуждите нации? Ако трябва да бъда откровен — ако не бяха те, моите колеги, аз трудно бих преживял месеците преди пенсионирането. Заради тях, заради учениците, не исках да излизам в пенсия.

Храня най-топли чувства дори към онези, които са ме наранявали понякога — отдавна съм им простил. Мисля, че няма да сбъркам, ако пожелаая на всеки учител да има такава колегия, каквато имах аз в гимназия «Захари Стоянов» — от директора, до портиера.“
— Казва Павел Веснаков.

* * *

В живота си (дори и днес, когато се е установил вече в Жеравна) поетът търси средата на хора, които не са безразлични към поезията, изкуството, такива, които не са загубили човечността си.

Приятелите са тези, с които има възможност да обсъжда жизнено-важни проблеми, свързани с човека, със свободата му, правото му на избор, моралните закони, които движат човешкото общество. С приятелите, истинските, споделя болките и радостта си.

Дружбата му с поета Константин Шарков е пословична. Той е един от малцината верни приятели на Павел Веснаков и до днес.

„Благодарен съм на Косьо, че запази онова съкровено чувство към мен и поезията. Другите, с които започнахме, зарязаха мъчителния път на твореца. Ние с него останахме верни на родния град. Както казва Косьо, в този град останахме, «за да му служим». «Тук изпитахме първата любовна тръпка / тук кръщавахме децата си». У моя приятел и поет Константин Шарков има едно особено чувство за преклонение пред Сливен. Той дойде с любовта си към България и приятелите още с първата си стихосбирка «Не идвам сам» и донесе едно ново усещане за времето, в което живеем. През всичките години той не беше сам. Ние неговите другари бяхме с него и когато беше секретар на КДК, и после като председател на читалище «Зора», и като директор на Дома на литературата. Навсякъде той имаше много приятели. Косьо носи голямо сърце и получи заслужено любовта на другите, защото е честен човек.

Ако има нови изгряващи звезди в поезията, една от тях е втората му стихосбирка «Крехък кремък». Обичам поезията му. Нежен лирик е.

Граждански ангажиран. У него няма лицемерие за словото. При него всичко е чисто, избистрено. В стиховете му има една лека тъга. Мога да си я обясня, но не искам да я назова.

С него и Георги Ведроденски — Мортус, печелехме литературните награди в гимназията.

Хубав, потребен поет и човек е Константин Шарков. Свързва ни поезията и онова неуловимо братство, съкровено в отношенията. Има нещо сакрално в нашата дружба.“

Дългогодишно приятелство свързва Павел Веснаков с д-р Йордан Стоянов — хирург в сливенската окръжна болница и неговото семейство. Като си помисли човек къде е литературата, къде хирургията, би се учудил на тяхната връзка. Добрите им взаимоотношения се градят не на основата болен-лекар, а на общото между две сродни души, на едно дългогодишно приятелство между бащите им, а може би и на огромната любов, която носят в сърцата си към хората.

„Невероятна душа носи д-р Стоянов. Освен, че знае всичко за човека като телосложение, той знае твърде много и за болките в човешката душа. Знае къде е скътана болката. А поетът се интересува главно от това. Стихът се ражда като бисера — от болката на мидата.

Много често Данчо ми е подсказвал образи за моите стихотворения. Служил ми е като стимулатор. Той е и голям хирург. А големият хирург носи голямо сърце. Безкрайно скромен, невероятно скромен човек е той, можеше да заеме големи постове, но остана да служи на хората. Не можеш да служиш на човека и да не го обичаш. Тук имаме нещо общо. Рядко говорим с него за тези неща, но съм убеден, че той мисли като мен — да служиш користно на една кауза е нечовешко. Естетичното започва там, където свършва користта и обратното — където има корист свършва хирургът.“

В Сливен Павел Веснаков има много приятели, но има още едно име, което той споменава винаги с дълбоко уважение — това на

Димитър Димитров, бившия дългогодишен директор на гимназията с преподаване на западни езици „Захари Стоянов“, с когото и днес те често обикалят, за разтуха, сливенските балкани.

Веснаков споделя, че винаги е изпитвал потребност да общува с него, като голям познавач на руската литература и като човек. Обща тема на разговор за тях е творчеството на Брюсов, Пастернак, Анна Ахматова.

За поета — Димитър Димитров ще остане завинаги „човекът с подадената ръка“.

„Когато ме освободиха от в-к «Труд», той беше с протегнатата ръка към мен. Безкрайно съм му благодарен и задължен. Димитър Димитров е човек добър, тих, скромнен, приятел, които никога не би оставил другаря си сам в гората, никога не би оставил ближния в беда“.

* * *

В забързаното ни време, в напрегнатото ежедневие днес, всички имаме нужда от едно „сакрално“ приятелство, от дружба с човек, който носи „голямо сърце“, имаме нужда от един само човек „с протегнатата към нас ръка“.

Колко вярна е българската поговорка, че приятел с пари не се купува...

* * *

На 4 декември 1960 година Павел Веснаков свързва живота си с Елена Атанасова Андреева, от село Жеравна. Една жена, която със своята богата душевност носи успокоение за вечно търсеция, неспокоен дух на поета. В нейното голямо сърце винаги е имало и има място за радостите, страданията и сълзите на поета-съпруг, на синовете и внуците. В знак на признателност и израз на голямата

поетова любов към Елена Атанасова, е стихотворението „Остани“, от стихосбирката „Като Сизиф“

*Текат големите ми дни
като вода от лиха стомна.
Но аз те моля: — Остани,
с добро да те запомня.*

...

*— Остани,
да бъдеш моя песен.*

...

*— Остани,
до мене в пътя стръмен.*

...

*— Остани,
за да ме има още.*

От брака на Павел и Елена се раждат синове. Единият — Георги, продължава пътя на своя баща, занимава се с литература, млад поет е. Издателство ПАН — София даде път на младия творец и първата му стихосбирка „Зимни приказки“. По-малкият — Антон, е закърмен с любовта към литературата и изкуството, но професионалният му труд е насочен в друга област — физикоастрономията.

Веснаков е богат с поетичното си слово, но и със своето семейство — съпруга, синове, снахи и внуци.

ЖЕРУНА — ПОЕТИЧНИ ВИДЕНИЯ

НОВО ОГНИЩЕ

*Сам съм в старата дървена
къща.*

*Старо дървено слънце ми
свети.*

*На огнището къкри с присъща
упояваща песен гърнето.*

Трите кории — Черковна, Старча, Циганската — символите на старата Жеруна, сбират в едно гласовете и песните си, за да разказват необикновени случки, на които са били свидетели.

И само този, който е съумял да научи езикът им може да разгадае силните им вопли, свистенето, песента на бурния вихър или тъжните им песни за пожарища и разруха...

Когато загърмят кориите и Кукув вир става страшен..., водите му плачат за Божура.

Понякога кориите благославят с песните си и въздуха, и земята, и хората на Жеруна, всяка къща и черква. Нежният им полъх обгръща и милва, приглася на майчините песни. И звънва тишината, затваряме очи и ето ни в Йовковия свят...

Само камбанният звън на „Св. Николай Чудотворец“ може да ни изведе от легендата в реалността.

Чуден свят, приказен свят! И чешмите, и калдъръмът, и къщите с надвесени чардаци — всичко е минало, всичко в Жеруна е история.

В книгата си „Вричане в обич“ Иван Кремов изрича:

Жеравна — жива легенда.

Жеравна — жива жарава.

Жеравна — пушка запяла.

Жеравна — гнездо орлово.

Жеравна — жълта жълтица.

*Жеравна — с ято жерави,
как тъй сама си на хубост?*

Случаен ли е фактът, че Жеруна е откърмила Йовков, че и днес не един творец търси опора и вдъхновение под нейното крило?

Жеруна ласкаво посреща всеки пътник и омагьосва духът му.

Потопиш ли се веднъж в нейния легендарен свят, завинаги го залюбваш...

* * *

Жеравна не е родно място на Павел Веснаков и корените му не са в нейната земя.

Тогава от къде тази любов?

Жеравна ли е залюбила твореца или той нея?

Каква е тази дълбока и неразривна връзка, та тъй е грабнала сърцето му?

Безмерно щастлив и свободен се чувства там той. И му е леко на душата...

От Жеравна е Елена, съпругата на Веснаков, камбанният звън в сърцето му, опората в „пътя му стръмен“, светлият лъч в „беззаветно дългите му нощи“. От любовта към нея е възпламнал огънят в душата му към родния край на Йовков.

В нейния дом той не е гост, а стопанин. Можем и днес да го намерим там, запретнал ръкавите на бялата си риза или нещо ще дялка, или градината ще оформя.

Чудновата е къщата край старите тополи. Лете цветните лехи я огряват в червено, жълто и бяло, а зиме кичест здравец и тъмноок бръшлян я правят по-жива.

Там, на плочника, на малка маса, поетът посреща старите приятели, а когато душата му се пречисти, се качва в своята стая, за да твори.

Поскърцват стълбите под тежките му стъпки, изправя се на чардака, поема дълбоко въздух, поглежда с възторг и опиянение Жеравна и се потапя в своя свят.

Понякога Павел е сам до огнището, гърнето пее упояваща песен, пие поетът червеното си вино и се надява, че сковалият сърцата на хората мраз и бурята в душите им „все пак ще минат“.

Легендарният свят на Жеруна е част от живота му. По особен начин тя присъства във втората му стихосбирка „Като Сизиф“.

Изстрадалите пътища на поета се събират точно там, в Жеруна, а гласът му се слива с гласовете на трите кории.

И днес той е там..., все така влюбен в Жеруна, а и тя в него.

Поспрял в нейния вълшебен свят, отпивайки по глътка от водите му, той има пак „памет и бъдеще в родословния корен на песните“.

ЗА ВЯРАТА НА ПОЕТА И СТИХОСБИРКАТА „ВЯРНОСТ“

Всеизвестна истина е, че за да прегърнеш света и хората ти трябва и ръце, и очи, трябва ти вяра, но не вяра само на думи и гръмки фрази, трябва ти вяра, която да превърнеш в своя съдба.

Младият поет Веснаков разкрива себе си, „оголва душата си“, още в първата си стихосбирка „Вярност“.

Книгата му излиза през 1966 година, в Пловдивското издателство „Христо Г. Данов“, в поредицата „Посоки“.

Случаен ли е фактът, че стихосбирката излиза точно в „Посоки“?

Пътят на всеки човек би трябвало да има своя посока, за да не бъде инертен той през годините.

Творецът още през 1966 година вече е определил посоката на своя творчески и житейски път, а тя е неговата вярност към земята на дедите, земята българска; тя е вярност към делото на народните синове, дали животът си за Родината; Тя е вярност към самия себе си. Тя го крепи и съхранява в трудния път през годините.

Стихотворенията от книгата носят полета на дълбоката авторова мисъл и силата на неговите чувства.

В рецензията си за нея, Атанас Лазовски изтъква достойнствата на дебютирация Павел Веснаков, за да докаже, че:

„... неблагоприятните условия правят от човека безпомощно същество, само ако в него няма достатъчно вътрешно първично съпротивление; когато има такова съпротивление, същите тези условия вместо да сломят човешките сили, доказват ги. В преодоляване на извращенията се проверяват коренните понятия за разум, доблест, чест и се прераждат представите за гордия, духовен тип човек“.

В малката си книжка „Вярност“ младият поет прави своите големи обобщения за живота, а е едва 32 годишен.

В рецензията си „Истинска верност“, Атанас Лазовски пише:

„Той навлиза в нашата поезия с историята на своята гражданска съдба, с опита на своята воля, мисъл и чувства, съдбовно ангажиране в проверка на светите житейски истини. Затова стиховете му не са стихове на начинаещ, неопитен поет. Неговата книжка се прибавя към онази литература, която произнесе присъда над цял един период от обществената и културна история като отрече неразумната, вредна човешка ограниченост. Веснаков по природа е от онези поети, които живеят не единствено, за да пишат поезия и «да оставят име» — те идват, за да въздействат пряко на ежедневиия живот, да прибавят в разума му от своя личен разум, да го изменят към по-добро. Стиховете му се раждат като обобщение на тази необходима дейност.“

Цитирам не случайно откъси от първата рецензия за стихосбирката „Вярност“, защото в нея литературният критик-рецензент, е успял не само да даде точна оценка за книгата, но и да охарактеризира личността Павел Веснаков.

„Стиховете от «Вярност» се отличават преди всичко с мъжествените си интонации — казва Лазовски. Усещаме личността на поета — суров мъж, с дълбоко чувство, с аналитична мисъл. Той познава една особена самота в наши дни — самотата на онези, които не могат да живеят лековато — безгрижно и само за себе си... Критични по дух, драматични и истинни, стиховете са и силно утвърждаващи. Творческата мисъл на поета търси по-нататъшни пътища за доблестта на човека; за неговата вяра. Веснаков е чужд на оперетъчната, помпозна «вяра». Той е уверен в днешния и утрешен ден, само че у него критериите са много високи, и загрижеността му за непостигнатото е остра до болезненост.“

Стиховете въздействат и днес със същата сила, както и в 1966 година, защото поетовата мисъл е устремена към по-доброто и

красивото в света, нагоре към светлите лазури. Творбите са обръщение към всяко ново поколение, актуални са и днес.

Водещи в стихосбирката са мотивите за героичното минало, безсмъртието на героите, мотивът за примирението и за бунта в душата; за свободата на човешкия дух, за любовта и вечното движение в природата. Разработвайки тези мотиви, поетът всъщност доказва, срещу какво се бунтува душата му и къде трябва да търсим корените на неговата вяра.

В началото на книгата е поставено стихотворението „Аз съм прост като стръкче трева“ — то звучи като мото на цялата стихосбирка.

*Аз съм прост
като стръкче трева.
Шепа пръст е душата ми,
пълна с корени,
семена
и влага.
Обичам ранната люляка
и топлия дъх на земята.
Понякога искам да ида в лазурите
и да пея с птиците една песен
за непостижимата земна любов.
Ала шепа пръст е душата ми.
Ала аз съм прост
като стръкче трева.*

По своята същност тази творба е един поетичен автопортрет, в който чрез вътрешен контраст, авторът подчертава борбата на противоположности в душата си. Азът на поета се раздвоява между вечния устрем към непостижимото, светлото, и съзнанието за безсилието на човека „да запее с птиците“ в лазурите.

„Аз съм прост като стръкче трева“ напомня творбите на Кафка и неговото екзистенциално виждане за човека.

Лирическият герой на Веснаков води, както стръкчето трева, дълга и мъчителна борба с дълбоките и горчиви корени в душата си, за

да оцелее. Крепи го неговото съзнание, че земята (душата му), е пълна със семена и влага. Те чакат своя ден огрян от слънце, за да покълнат, за да дадат живот на земята. Не всичко е загубено щом си съхранил доброто в себе си (семената и влагата). Животът е вечно движение. И ако поспре за миг, заради мрака, то още по-сигурно е, че новият ден ще дойде с нова сила — още по-топъл и по-светъл.

Без да натрапва своето виждане, поетът доказва, че животът е вечна борба между доброто и злото в света, между мрака и светлината (корените, които го дърпат надолу, като тежки вериги, и устремената поетова душа към светлика).

Вярата е спасението за душата. Вярата, че нищо и никой не могат да попречат на човека да търси път към лазурите и да запее с птиците песен за „непостижимата земна любов“.

* * *

Стихосбирката „Вярност“ съдържа 20 творби. В зависимост от мотивите, които разработва Веснаков, някои от творбите са критични по дух, други разкриват болката на поета от ограничеността на човешкия разум и дух. Повечето от тях са силно въздействащи, оригинални по форма, език и стил. Един от основните проблемни въпроси, които поетът поставя за размисъл, пред себе си и другите е този за вината към миналото. Авторът напомня в стиховете си, че народ без минало не е народ, потапя ни в пространството на историята, за да прозрем, ние — новите поколения, истината, че „в началото на нашия път, пътят на всички българи, блестят с кирилски букви имената (на всички смъртни и безсмъртни братя,) убити и обесени сред път“, („В началото на пътя“). В стихотворения като „Бъзсмъртието на Хаджи Димитър“, „Войникът не отрича свободата“, „В началото на пътя“, „Балада за верността“, „В памет на героя“, поетът изразява онези най-чисти чувства, които са преизпълвали душата му, събужда споменът за национално-освободителните борби, за да не потънат в забрава събития и герои. Стихотворенията са актуални и днес, защото забързани, в борбата за насъщния, забравяме героите — народните синове, „най-силните борци“, които лежат в могилите и заради нас.

Това са творби, в които поетът разкрива разбирането си за „героизъм“, „безсмъртие“, „подвиг“; търси своето място в историческия път на народа ни.

Стихотворението „Безсмъртието на Хаджи Димитър“ е написано през 1958 година. Излиза във вестник „Сливенско дело“, по повод годишнината от гибелта на четата на Хаджи Димитър. Творбата претърпява две редакции. От стихосбирката „Вярност“ познаваме стихотворението във втората му редакция. Творбата е оригинална с това, че поетът дегероизира войводата, националния герой, говори за него като за обикновен човек, и в това търси величието му.

В творбата Веснаков постига изключителна изразителност на стиха, пластичност на изказа.

Стихотворението носи в себе си силен емоционален заряд, въздейства със сложността на поетовите изживявания и неподправеният му патриотизъм.

*Над Бузлуджа грее хайдушкият месец
и в напластената тишина
горите запяват „Жив е той, жив е“,
а вечният вятър подема и носи
в недостъпната вис песента,
твоята песен, войводо.*

Особено е поетовото разбиране за силата на песента. Според него, само онази песен, която възвеличава силата на човешкия дух би могла да прониже „недостъпната вис“. Движението на песента е представено чрез пространственото измерение „долу-горе“. Горите — долу, запяват; вятърът подема песента им и я носи „горе“ — в „недостъпната вис“. Твърде младият поет Веснаков (1966 година), прокарва идеята, че тази песен е песен за герой (Хаджи Димитър), изпята от друг герой (Христо Ботев). Това е песен за необикновена личност, създадена от герой, притежавал титанична духовна сила.

Само такава песен би могла да се вреже във вселената — песен, събрала в себе си енергията на две стихии.

Само такава песен би могъл да подеме вятърът, само от такава песен биха „изтръпнали просторите“, само такава песен би могла да

разбие „напластената тишина“ на забравата и да се сгромоляса „из урвите долу“.

Природата в „Безсмъртието на Хаджи Димитър“ е представена в романтично-реалистичен план. Пространственото измерение, умело подобрите изрази, засилват внушението за силата и чистотата на песента за Хаджи Димитър. Тя остава горе — в светлика, във висините, за да увековечи делото на безсмъртните народни синове. Забравата остава долу, това внушава поетът. Грохотът от „разбитата тишина“ би могъл да разтърси земята, да събуди мъртвите дори, затова и поетът пита войводата — чува ли той своята песен.

Тази творба допълва жизнената и творческа биография на твореца. В нея откриваме светоразбирането му, извисеността на моралните му принципи. Той търси героя не в къщите, „сред музейните вещи“, не в потъналите в праха на времето портрети. За Павел Веснаков, Хаджи Димитър, героят, не е просто „скъпоценна реликва“. Неговото безсмъртие, според поета, не е в безжизнения граничен паметник от камък и бронз, търси го и го намира във вечността на природата.

*Ти си тая заветна земя,
на която горим недоволни и влюбени,
ти си житния клас,
натезжал от надежди и грижи,
ти си хляба и виното,
ти си птица, която посреща деня извисена,
ти си капка роса върху тревния лист,
ти си буря в балкана
и слънце, което изтича с реките.*

Синтактичното повторение „ти си“, подчертава авторовото разбиране затова къде, той — поетът, търси и намира героя. Чрез него внушава безсмъртието му, защото земята, заветната, е безсмъртна, защото вечни са хлябът и виното, вечен е Балканът.

Стиховете носят в себе си ключовите думи — земя, житен клас, хляб, вино, птица, роса, буря, балкан, слънце. Ако се опитаме да декодираме текста, ще открием нещо изключително.

Текстът чертае един затворен кръг: земя — вода — слънце. Случайно или нарочно търсено, но това е вечността. Героят се слива с природата. Неговото безсмъртие е съизмеримо единствено с нея. Такава е формулата за героизъм на Павел Веснаков. Героизмът е безсмъртие, безсмъртието е вечност.

Интересен е фактът, че поетът създава един образ (на героя) с две визии (Хаджи Димитър и Христо Ботев).

Тяхната песен пеят горите.

...

*и резецът на нейните думи
издълбава в сърцата ни рана, която кърви
и която лекуваме чак до смъртта си
с хайдушко биле
и шепя барут.*

Темата за героизма е разработена и в други творби от стихосбирката „Вярност“. Те допълват представата ни за твореца и неговото разбиране за подвиг, саможертва и съвест; те носят авторовата болка, заради нашето съвремие.

Веснаков иска прошка от загиналите, въпреки съзнанието, „че нямат сила да достигнат разкаяни сълзи кръвта им“:

*Прости ми, кръв, попила под тревите,
прости ми сетен топъл глас!*

Още в младостта си поетът прозира истината за фалшивото и грозното в живота, за лъжата и лицемерието, което изпълва душите, за празнотата у хората — в дни на показност; за безсмислената суета на света.

*А пихме, пяхме възрожденски песни
все в памет на убит герой*

*и да говорим беше много лесно
защо и как е паднал той.*

...

*А ние, празнични и шумни,
дойдохме пеш или с коли,
за да покажем колко сладкодумни
и празни всъщност сме били.*

„В памет на героя“

Съвестта на поета говори, че трябва в душата си да носиш народното дело, преклонението пред загиналите — мълчаливо, но искрено. Той знае, че „една съдба е паметна и свидна, когато ражда подвиг тя“.

Усетил безсмислието на света, сблъскал се с фалша, с грубостта на нравите и морала на времето, огорчен до болка от живота, Павел Веснаков не навежда глава. Верен на себе си, той гледа напред — към бъдещето, и вглеждайки се в него, предрича промяната:

*Аз зная, че ще дойдат на земята
онези горди поколения,
които ще сменят
и знамената ни,
и нашето летоброене.*

И все пак той не загубва вярата си в доброто начало у човека, не загубва вярата си в добрия гений на новите „горди поколения“ и ги заклева:

*Но ако някои мой съвременник
посегне върху знамената
или задраска някоя свещена дата —
ще призова за отмъщение
потомците от вековете.
И мъртвите*

от бойните полета.

„Балада за верността“

Мъртвите, героите, според твореца, принесли животът си в дар за Отечеството — не бива да бъдат забравяни, защото смъртта им е жертва възвишена, свята, щом е жертва в името на по-добро човешко съществуване.

Веснаков търси материал за стиховете си, теми за творческа работа, от преобразуващата се у нас действителност през 50-те и 60-те години, търси конфликтите, опитва се да прозре и разкрие острия сблъсък на една мечтателна натура с бруталността на живота. Син на трудна епоха — поетът дава в стихосбирката „Верност“ своето тълкуване на злободневните, парливите проблеми на своето време.

Умело разработва мотивите за примирението и борбата, за силата и слабостта у човека. За него животът е борба, въпреки зависимостта на човека от вечните закони на битието.

*Намрази ти
всички примирени
и готови да се примирят.
Намрази ги като мене
яростно, до смърт.
Намрази дори жена си,
ако тя е с тях.*

...

...

*Примирените са низост,
примирените са гроб*

...

„Обръщение“

Будна и чиста е съвестта на твореца, „буден“ е неговият глас. Срещу позицията на роба възстава той, ражда се бунтът в душата му.

Павел Веснаков познава социалните болести на обществото и времето. Прозира в закономерностите на епохата. Вижда тъмните

страни и „безпощадната истина за века“, познал е безразличието на ближните, студенината в сърцата им.

*Ние дълго след свободата
един друг се стреляхме с клевети.
И сега вместо обич на братя
у нас тъмен страх кухо кънти.
„Страх“*

Вместо сивотата, липсата на духовност да убие поета, да го направи по-малко човек — действителността ражда у него силни чувства и жажда за живот. Може би ориса да бъде поет му е дала толкова много сили, за да бъде откровен до болка и да извика:

*Аз мразя хората, които се боят
от ветрове, от пътища и дъжд.
...
Аз мразя тези хора.
„Орис“*

Стихотворението „Орис“ е едно откровение на духа — вечно търсец далечното, бъдното, истината и светлината. Ботевска сила се крие в думите: „Аз мразя тези хора“, и болка, заради тези, които се самопогребват в света на примирението. Чрез стиховете си поетът доказва, че е силна личност, калена от ветровете на времето, личност вечно търсеща неизвестното, че е човек, който търси себе си в движението на природата, устремил поглед към далнините, човек който никога не гледа назад.

*И моя орис тук е далнината —
оня светла неизвестност,
която ражда жаждата за път.
И аз вървя с омаяни очи,*

застигнал и нестигнал своя блян.

Лирическият герой открива себе си всред бурята от ветрове и дъжд и се дистанцира от безличните и примирените, от „спокойните заключени души“.

*Оставям песни под звездите
и нищо повече не искам.
На мен ми стига хоризонта
и любовта на мойта Евридика,
за да не гледам никога назад,
където се самопогребват
спокойните заключени души.
„Орис“*

Силно впечатляваща е опозицията в пространството — „вън — вътре“. „Вътре“ — заключени, „запазени“ от бурите на времето, са дребните, безличните души. „Навън“ — всред полята, „с лица, обвеяни от ветровете, и с мокри от дъжда коси“, всред неизвестното, под звездите, с поглед към далнината, е лирическият герой на Веснаков, самият той.

Поетът съзнава, че човешкият живот е вечно движение, борба за светлината на новото, а това го прави болезнено чувствителен и бунтуващ се срещу примирените. Творбите му определят неговата морална чистота, висока нравственост и благородство на духа. Проблемите на обществото и времето, Павел Веснаков не отминава с безразличие, приема ги като своя лична съдба.

Много преди другите да кажат истината за времето, за света — поетът казва своята истина. Истина, изречена без страх в едноименното стихотворение. След появата на творбата, името му потъва в забрава — защо? Кой ще каже истината? Днес поетът споделя:

„Стихосбирката «Вярност» се прие радушно, но не и от онези, които предрешаваха съдбата на поетите. Особено впечатление им правеше стихотворението «Страх». Според тях «не съм бил идеологически точен в него», «щом искам да се самообесвам, да го направя» — така казваха те, но аз не го направих и потънах в мътния ужас на презрението и самотата. За мен беше ясно всичко. Можехме да живеем и в по-добро време. Бях с вързани ръце, можех само да кажа думите си... Мълчах, мълчах дълго...“

Около 1968 година Веснаков подготвя втора стихосбирка за печат. Търси съдействие от Ал. Миланов и Бл. Димитров. Тогава Ал. Миланов му казва — „ние не се плашим, куражлии сме, ще я издадем“. Но... съдба. При следващата среща Миланов е огорчен и обезсилен — „Няма да стане, братле, защото първата ти книга не била хубава...“. Може би в тази оценка трябва да търсим решението — „да не бъде печатан Веснаков, да не бъде издаван“, а може би — „Помисли си, момче, как трябва да пишеш“.

Времена, жестоки времена за поета. Вгорчивява душата му..., тъмни корени се сплитат в нея, но той не се „самообесва“.

За неиздадената стихосбирка, 1968 година, поетът споделя:

„Книгата, която исках да издам беше по-земна, очовечена, камерна, но жестокостта им уби нещо в мен. Не обвинявам обществото, не обвинявам никого — така бяха решили, но аз загубих интерес към стихосбирката. Дълго живя в чекмеджето ми..., там и остана завинаги“.

И в младостта си, а и днес, Павел Веснаков е с изострени до болка сетива. Той страда заради своите грешки и грешките на другите, един въпрос гори душата му:

*Кой ще ми каже истината,
безпощадната истина за века?*

Надеждите за днес и утре бавно изстиват у поета, топят се, но както споделя в „Страх“ — „не мога от тях да се отрека“.

*Късам ги мъртви от себе си
и боли опустялата ми душа.
Просто ми иде да се обеса —
чист да остана, да не греша.
Натежала от мисли, главата ми
ще се пръсне по всеки шев:
ще станем ли някога братя
или всеки ще бъде един Фуше?*

Поетът разговаря със себе си, изстиват надеждите му, но вярата, нея, никой не може да му я отнеме. В душата му бушуват куп въпроси, мисълта му лети назад към годините и той разговаря с мъртвите, убеден в непостижимостта им, заради това, че са вярвали в постижимото, убеден, че мъртвите са били „безупречно прави в своя трагичен и светъл път“.

*Обяснете ми колко струва за живите
една трийсетгодишна глава?
Един хляб всеки ден? И едно обещание?
Не това бе поискало вашата свят,
не с това тоя свят ще стане
по-добър, по-човечен за нас.*

За обичта и вярата, така необходими ни и днес, говори поетът в своите стихове от „Вярност“. С дързостта, присъща на всички млади хора, с гордо изправено чело, но и с болка, поетът констатира:

*Ние дълго след свободата
един друг се стреляхме с клевети*

*и сега вместо обич на братя
у нас тъмен страх кухо кънти.*

Актуално звучат стиховете днес. Духовното начало у българина се губи, изчезва. Морален срыв, всред които се губи радостта, обезверено време, в което човекът се бои дори от собствената си съвест. Не леко е било на поета и човека Павел Веснаков да изрече още в 1956 година:

*Аз се боя от своята съвест,
усмирена в стъклена тишина.
И ми иде да се обеса
на площада по риза
с един надпис, тъжен и весел:
„Непригоден за комунизма“.
„Страх“*

Стихотворенията от „Вярност“ са илюстрация за борбата в душата на поета. В търсене на път към себе си и другите той страда, гори и се бори. Борбата за осъществяване на „Аза“ у Павел Веснаков продължава и днес.

* * *

В стихосбирката „Вярност“ има и творби, които са облагородени от мотива за любовта, но и тя — любовта, в творбите му не носи успокоение, не се разлива по вените топла и галеща. Любовта приижда със „сенките на облаци дъждовни“. Любовта е буря. Тя е „зноен вятър“.

Стихотворенията, в които поетът разработва мотивите за младостта и любовта — „Люляци от Сините камъни“, „Дъжд“, „Изпитание“ — нямат конкретен адресант.

„Те до голяма степен са въображение — казва Павел Веснаков. Може би преживявах съдбата на моя брат, чувствах болката му от

неизживяното с неговата годеница“.

Дори в любовта поетът е страдалец, дори в любовта си той е сам и изоставен. И викът му: „Стоплете ме или ще полудея!“ — разчупва тишината и изсъхва по горещите устни на любимата: Разумът му отхвърля раздялата с нея, но тя вече е запяла „онази строго чиста“, почти отричаща го песен за Индже.

*И аз от срам до болка стиснах
една патронна гилза в своя джесб.
„Изпитание“*

В тези последни стихове от „Изпитание“ можем да открием трагизмът на гордата личност, да усетим неговата болка.

„Малко съм се занимавал с проблема «жени», но все пак обичах летните жени, знойните жени...“ — споделя днес Павел.

*Прииждат сенките на облаци дъждовни
и зноен вятър в твоите коси пищи.
Ела. Легни до мене. Аз ще те запомня.
И в моето небе ще бъдеш птица ти.
„Дъжд“*

Чувството — любовното, в неговите стихове е сила, страст, особено състояние на духа, което като „дъжд плющи — уханен, топъл дъжд“, макар и то да не дава покой на поета.

Лирическата героиня е птица волна в небето му, оглежда се той в очите ѝ и открива необятния свят. Тя е „знойната жена“, жена от плът и кръв, „задъхана и влажна“, която „в една студена вечер“ му дава „смеха, надеждите и себе си“.

*Глава на дланите ми ще положиш,
ще те целуна с капчестия дъжд,
преди да кажеш, че не може,*

да те целуне чужди мъж.

...

*Притискаме се към тревите ниско
и дъжд плющи — уханен, топъл дъжд.*

„Дъжд“

Любовта връхлита със „светлия“ дъжд, тя би могла да се роди в един миг, в една минута, без да е очаквана, да се роди като стихия. Лирическата героиня е част от интимния свят на поета, той я носи в мечтите, носи я у себе си. Тя е жената плът, а властните „облаци над земята“ (властникът) е той.

Ела. Легни до мене. Аз ще те запомня.

Стани. Ела до мен. Не се разплаквай.

Повелителните глаголни форми — „ела“, „стани“, „легни“ — изразяват категоричността му, силата на волята, но и огненото чувство, което владее душата му. Той иска да я запомни, нея — жената, чрез любовта — буря, чрез дъжда — милувка. Но сънят отлита! „Къде са сенките на облаци дъждовни? Къде е вятърът? Къде сега си ти?“

Страстта е отлетяла със стихията и той пак е сам. С бурята си отива сякаш и желанието му да властва над любимата жена, затова я моли:

... Не се разплаквай.

То беше само светъл дъжд.

Аз утре тука ще те чакам

да станем пак жена и мъж.

„Дъжд“

Откраднати мигове, кратки, но пълни с желание и мечти. В тях се ражда едно светло, чисто чувство. Чрез него поетът търси да

успокои оболялата си душа. И преди жената-блян да е казала, че не може „чужди мъж“ да я целуне, той я целува с капчестия дъжд.

За този вълшебен свят копнее той. Чрез него спасява себе си.

Стихотворенията от „Вярност“, в които мотивът за любовта е водещ, не бихме могли да наречем любовна лирика, защото дори когато говори за любов Павел Веснаков остава верен на себе си. Съдбата го преследва „натежала в думи“, в „късни ноци премислена“. Дори в тези творби той е обърнат с лице към миналото, поглежда в бъдещето и търси да изясни смисълът на своя живот, за да каже в „Люляци от сините камъни“ — „аз не жала, че не те проиграх“.

Няма съмнение, че и в тези стихотворения поетът разкрива душевния си катарзис, един драматичен сблъсък на младата личност с времето (1956 година).

Монологичната форма на творбите дава възможност на читателя да проникне в духовността на лирическия герои и да чуе гласът на поета, и изплаканата негова болка.

*Обвиниха ме свои незаслужено
в измяна на знамената*

*и потънах сред мътния ужас
на презрението и клеветата.*

Няма спасение за оголената и лесно ранима поетова душа, дори и тогава, когато мислено разговаря с любимата Анна („Люляци от Сините камъни“).

„Анна е обобщен образ — казва Веснаков, няма прототип.“

Тя е единственият отдушник, тя е негов въображаем събеседник. Единствена тя му вярва и съпреживява с неговите тревоги.

*Тя не вярваше в чудеса,
ала вярваше в мене.*

Само тя — любимата, не се съмнява в неговата чистота и вяроност. В знак на признателност, за нея са „отлитащо сините люляци“, набрани от Сините камъни.

Дали Анна не е неговият вътрешен глас, гласът на съвестта му, или може би тя е доброто начало у него, и вярата, която го крепи „в трудната му съдба“?

В стихотворението „Люляци от Сините камъни“ любимата няма физически очертания, но тя е осезаемо жива. Тя присъства с уханието на пролетен цвят и е сянка „с отлитащо сини люляци и росни коси“.

След тежките дни на изпитания, обвинен „незаслужено“, потънал в мрака от презрение и клевети, поетът намира опора само в своята Анна. Заради нея той е готов да преглътне болка и обиди, да стисне юмрук и да се примири.

*Примирих се да бъда сам
и Анна е моето примирение.
Тя не вярваше в чудеса,
ала вярваше в мене.*

„Своите“ обвиняват поета, прострелват душата му, но макар и „отвъд неотменното“, Анна живее у него. Той се стреми към нея като към спасителен бряг, когато „сред потоци от смях и веселие“ усеща „някакъв хлад“, много чужд и безцелен. И тръгва „по дългите улици към Сините камъни“, за да набере „отлитащо“ сини люляци за своята Анна, за да се зареди с нови сили и вяра.

В стихотворението „Люляци от Сините камъни“ Анна се появява, като че ли в ореол от синьо. Натезали от този цвят са сенките, „отлитащо сините люляци“, „Сините камъни“. Цветовете играят, преливат се от синьо в черно. Това е особена цвeтова символика, свързана с разбирането на поета за вечността. Натоварени с този нюанс са думите и изразите: „късни ноци“, „трудна съдба, натезала в думи“, „обвиниха“, „измяна“, „потънах“, „клевета“, „примирих“, „сам“, „много чужд“, „отвъд неотменното“ и т.н.

В едно интервю на Светлана Димитрова с Павел Веснаков — той споделя:

„За мен синият цвят е свързан с вечността, с безсмъртието, но и със студенината в човешкото общуване.“

Физически Анна е може би убита от незаслужените обвинения, защото мъртъв е светът около лирическия герой, но Анна живее чрез неговата вяра, защото жив е духът му. Вярата е вечното в живота и поетът иска да я спаси от черното на шумния, празен град, от студенината и отчуждението, за да остане и за да живее.

* * *

Дали ще говори за младостта или любовта, дали ще говори за проблемите на своето време и закономерностите в общественото развитие, Веснаков запазва своя облик като творец в първата си стихосбирка. Той е воин, но и стръкче трева; обича „ранната люляка“ и „топлия дъх на земята“; „шепа пръст“ е душата му, но иска да полети в лазурите и да запее с птиците песен за „непостижимата земна любов“; душевно силен е, но и неудовлетворен от Аза в себе си.

*Уви, ще си отида недоволен
от непостигнатите висини.*

„Корен“

Стихосбирката „Вярност“ доказва не само гражданската му развълнуваност, но в нея достига до истини валидни и днес — цялото богатство на човека е в честността към другите и себе си, във вярата, особено необходима, когато духовното начало е потъпкано у българина.

Поетът е в диалог със своята епоха, времето, обществото; търси себе си всред другите; дистанцира се от примирените. Търси нови измерения в пространствата на своя живот и му се иска да създаде една вселена, в която спокойните и примирените ще бъдат вън от нея.

Той чувства себе си „най-прекият наследник, на викащите от пръстта сърца, които в дните си последни прерастнаха в слънца.“

(стихотворението „Вярност“)

Светият образ на България Павел Веснаков е скътал дълбоко в душата си. Сърцето му от „раните кърви“, но той върви все напред и търси лазурите, окрилян от своята вяра и „топлият дъх на земята ни“. Единствена Родината е тази, пред която като в храм поетът може да изповяда душата си, да коленичи пред олтара и, само тя може сметка да му иска „Съди ме днес — ти право ще отсъдиш“.

*Без съд не ме оставяй!
За болките не ме ласкай
и скръбното мълчание не ми прощавай.
Съдба заслужена ми дай.*

„Вярност“.

Поетът опъва „трагични струни“ от сърцето си „до хоризонта“, сам разпъва себе си на кръст, търсейки се в новите измерения на времето, воювайки за съхраняване на вярата, идеалите, доброто, човеколюбието. За него е непроситимо „да заспиш, преди да си открил / да слезеш уморен преди да се усмихнеш / и между хората да бъдеш чужд“, защото това означава „свличане по стъпалата, по бронзовите стъпала на варваризма“.

(„В името на хората“)

Още със стихосбирката „Вярност“ Павел Веснаков утвърждава своето име, въпреки че след излизането ѝ издателите го забравят, защото в нея той говори за своето поколение, изгражда неговият облик — психологически, нравствен и идеен.

Още с първата си стихосбирка той доказва, че е значим поет, поет със самочувствие, познавач на своето време. Обичал го е, но и му се е противопоставял.

Стихосбирката „Вярност“ е както тълкуване проблемите на времето, на епохата, така и изповед на една непримирима и изстрадала душа.

Верността му към корените, към Родината — Майка, към свещените дати и миналото, към безсмъртните герои, верността към

самия себе си, му дават сили за живот.

ЗА СИЗИФОФСКИЯ ПЪТ НА ПОЕТА И СТИХОСБИРКАТА „КАТО СИЗИФ“

Стихосбирката „Като Сизиф“ излиза през 1988 година, 22 години след раждането на „Вярност“. Издателство „Христо Г. Данов“ — Пловдив, издателството, което подава ръка на младия поет 1966 година, прави възможна и втората му книга.

Тя е представена на света от поета Дамян Дамянов, съученик и приятел на Павел Веснаков.

Пътищата им на „литератори“ започват заедно в родния град, в Сливенската мъжка гимназия. В предговора на книгата поетът Дамян Дамянов споделя:

„Не крия, той е мой връстник, мой приятел. Някога пътищата ни започнаха заедно. Нещо повече, ако превратностите на живота не ни бяха завъртели така, сега би могло да бъде обратното — не аз него, а той мен да представя. Защото в далечната ни младост бе един от най-талантливите измежду нас, младите сливенски литератори. Но вместо да излети ведно, с цялото ни ято към столичните парнаси, към шумните двери на славата и признанието, той си остана в нашия роден Сливен. Провинциалната забрава го обви и пусна корени — дълбоки и горчиви корени — в душата му. За години наред. И само мога да си представя дългата му и мъчителна борба с тези корени, тежките му и не винаги успешни опити да ги пререже или надрасне.

Затова се искат сили, огромни и наистина сизифовски. Павел Веснаков ги имаше, черпеше ги от духовно богатата сливенска земя, вливаше ги в поезията си...“

Макар и талантлив, поетът остава в Сливен, съдбата му отрежда да живее, твори и мечтае под небето на родния град.

Днес той е един от творците, които дават облика на града, на културния му живот, но факт е, че съвременето ни, обществото, всички ние, забързани в ритъма на деня, забравяме поетите, писателите, художниците, театралите — тези които внасят светлина и красота в сивото ни ежедневие. И „провинциалната забрава“, по думите на Дамян Дамянов, ги обвива и обрича на мъчителна борба за оцеляване.

Павел Веснаков и неговият живот са илюстрация затова. „Провинциалната забрава“ пуска корени в душата му, горчиви корени...

За трудния житейски и творчески път на поета, отколешният му другар, творецът Георги Величков, споделя, че стихотворенията от „Като Сизиф“ са „резултат на тип житейско поведение, достойно и скромно в същината си, което често се осъществява в нечовешко трудни условия“.

Добре е, че в душата на Веснаков все още има „семена и влага“, та успява да съхрани човешкото у себе си, та и днес той все още лети с жеравите и пее тяхната песен за „непостижимата земна любов“.

По повод раждането на втората му стихосбирка, Христо Димов от Русе, кореспондент на вестник „Труд“, в едно писмо от 15.VIII.1989 година до поета споделя:

„... Такива стихове би могъл да създаде само поет и човек с голямо, хайдушко сърце, човек, които се вълнува от красотата в живота. Твоят труд заслужава адмирации, заслужава почит и благодарност. С ръка на сърцето ги изразявам и като читател, и като приятел“.

На 9 октомври 1989 година книгата „Като Сизиф“ е представена на сливенските читатели от поета Константин Шарков. Той определя поезията на Веснаков като „истинска“, „изплакана“, „съкровена“, „закъсняла сълза“, отронила се от „живо, трептящо око“.

В минутите, когато Шарков е изживявал своята лична трагедия, гледайки „тавана на три болници“, „в най-голямата самотия и страшни мъки“, книгата „Като Сизиф“ е била „неговото спасение“.

„Спаси ме тази твоя топла като майчина ласка лирика, но и сурова като буца пръст, човечна в стремежа да задълбае в душата и да не я остави на мира. Чувах музиката на гората, на дома и огнището, чувах стона, изтръгнат по изгубения живот, чувах мъчителната ти въздишка в този провинциален делник, който понякога не разбира поета, не го подкрепя, не го стимулира... Сега ти се покланям за железните нерви и жилавата душа — ти си бил като поток, затрупан от шума, за радост на тези, които са се успокоявали, че не бълбукаш...“

Години мълчание, но въпреки всичко — ражда се „Като Сизиф“ — духовното послание на Павел Веснаков към всички нас и идващите поколения.

Стихотворенията от тази книга са знакова характеристика на времето.

Определено можем да твърдим, че лирическият герой от „Като Сизиф“ е самият поет, а казаното от него в стихове е породено от преживяното през годините.

Книгата е отговор на екзистенциалните търсения на поета и се явява едно естествено продължение на казаното във „Вярност“ (1966 година).

Борбата за живот продължава. Мъчителна борба — години. Борба със себе си, бунт против себе си, срещу другите, срещу фалша, лъжата и лицемерието, срещу болестите на времето — в името на самоусъвършенстването, против самопоражението; в името на достойното човешко съществуване.

Дълго мълчи поетът...

След 22 години той, като че ли на един дъх, изплаква трупаното през годините:

*Тъй дълго чаках този ден.
И брах праха на самотата.
Мълчах. И пих. А срещу мен
свистяха ветрове зъбати.*

Лирическият герой от „След мълчанието“ („Като Сизиф“) успява да се самоанализира. Опазил себе си, спасил се от себепрезрение,

„нагърбен с чуждите вини“, поетът не изгубва през годините духовната си чистота, честта си:

*На зловни хули не отвърщах
и никога не размених
стих срещу къшей хляб насъщен.
(„След мълчанието“)*

Духът му търси път към себе си, спасение за себе си от мрака, който бавно се спуска над него и го обгръща така, че в душата му настъпва януарска зима и ляга „нощ мразовита“.

Животът троши на дребни камъчета дните му, скован е духът му от студ. Спасението е само в топлината на спомените за отминалата младост. И мисълта му литва „зад хребета“, там при мечтите, там „зад хребета“ животът кипи. В душата му „ледунките“ се стопяват, а пролетта започва да бие с копита.

За този отминал свят копнее лирическият герой и се моли не за слава и почит, а само в „ледунков тих час“ да отскочи при цветната си младост, за да остане вечен пулсът на пролетта в душата му. („Зад хребета“)

Понякога той е разкъсван от противоречия и мъчителни изживявания различават дните му. Поетът търси отговор на не един въпрос — много ли трябва на човек да остане чист пред себе си и колко малко му трябва, за да изгуби съвестта си?

В такива минути на размисъл поетът влиза в диалог със себе си, с духа си:

*Не ти ли бе почти обидно
да слушаш хули против мен
и скрит зад стихова привидност,
да си останеш извисен?
Да си останеш, както беше,
с бедняшка щедра доброта?
(„Висота“)*

Разговорите със себе си са необходими, за да преосмисли творецът извървения път, за да остане духът му, „от луди ветрове подмятан“, извисен и да се свърти над „тази свята и подстрекаваща земя“, уморен от бурята. Останал насаме със себе си той констатира

*Сега трагичното е смешно,
а смешното е висота.*

„Висота“

Страданието, болката, нравствено извисяват човешкия дух, според Павел Веснаков. Той принадлежи към едно поколение, до болка ранено от чужди хули (кн. „Вярност“), но все още вярващо в чудното светло слънце, което ще озари цялата земя.

Стихотворенията от „Като Сизиф“ предразполагат към размисъл, независимо, че поетът дава готови формули за живота, защото това са творби от зрялата му възраст, той вече е преосмислил извървения през годините път.

Подложил е на самопроверка духът си. Изрекъл в младите си (цветните) години, че се бои в този свят само и единствено от своята съвест, „усмирена в стъклена тишина“ (кн. „Вярност“ — „Страх“), творецът и днес твърди същото. В този свят на агресия и омраза той не се страхува от нищо друго, освен от другия „Аз“. Често влиза в словесен двубой с другата си същност. Неговият горд дух на бунтовник е в конфликт с примирения „Аз“. Той, другият, е негов най-чест гост. Той е този, който вижда бъдещето, съдбата на поета и предсказва омразата и радостта в живота му.

В стихотворенията си от „Като Сизиф“, Павел Веснаков изгражда образът на лирическия си герой като човек с две лица. Стихотворението „Гост“ е показателно за това. Те, двете същности на героя, седят на една маса.

„Черни звезди“ ядно задръстват душата му. „Другият“ му предсказва „вкаменена любов“ и признава, че „незнайно кога“, „насред път“, ще го срещне омраза.

Като зъл демон „другият“ стиска с ядовитите си слова душата на поета. „Тъмна вражда“ ляга между двамата, разпъва на кръст поетовата мисъл. Непримирият му дух се бунтува, ражда се желанието за

борба, но борба най-напред със себе си, заради победата на доброто, заради достойното човешко съществуване.

*Бих си вдигнал юмрука завчас
между веждите с гняв да го фрасна,
ако сам срещу себе си аз
не стоях в тази вечер ужасна.*

„Гост“

И тази творба, както много други, разкрива драмата на личността, раздвоението у човека. Верен на творческата си същност Веснаков и тук използва изповедната форма. Монологичната реч дава възможност да проникнем в психологията на лирическия герой, да усетим вечно търсещия му дух, непримирим дори към себе си. Определено можем да говорим за изключителна образност, за слухови и зрителни представи в творбите на Веснаков. В стихотворението „Гост“ той достига до почти осезаема образност, („С ядовити слова ме руга, / вкаменена любов ми предсказа“; „и с отломки от черни звезди / той душата ми ядно задръсти: / С черен пушек навред прикади / и присегна с изстинали пръсти“.) Тук изключителна роля играят цветовете. В текста са втъкани тъмни тонове (единственият светъл нюанс носи „бялото вино“, с което поетът посреща госта). Цветовата символика изгражда един свят на мрак и застой. „Тъмна“ е враждата, „ядовити“ са словата, омразата, която „ляга“ между госта и лирическия герой, носи в себе си студенината на мрака; „черни“ са звездите, които „задръстват“ душата му; „черен“ е дори пушекът, с които новодошлият „прикадява“ навред, а и вечерта е ужасна. Като че ли чрез двете си същности, поетът доказва, че както в живота вечно се борят мрака и светлината, доброто и злото, така и в човешката душа, във вечен двубои, са богът и дяволът. Гостът, силата на злото, иска да внуши страх в душата на поета, да открадне светлото в нея, надеждата, предсказвайки му, че в живота ще срещне само омраза и „вкаменена любов“. Глаголите: „приседна“, „вкуси“, „предсказа“, „призна“, „прикади“, „присегна“ — не носят движение в себе си, по-скоро те са илюстрация за завършено действие, покой, което сякаш води лирическия герой до примирение с живота. Душата му е задръстена с

думи — „отломки от черни звезди“, черният пушек опива поета, но преди гостът да „присегне с изстинали пръсти“, той вдига юмрук срещу него. Движение в мрачната вечер „ужасна“ внася единствено желанието на лирическия герои за удар — породено от недоволство, гняв, бунт срещу самия себе си.

В тази борба надделява вярата за живот у поета, а не злото, което води до примирение, защото лирическият герой е със свободен човешки дух, защото има съзнанието, че човек сам определя пътя си, съдбата си и че има право на свободен избор.

*Човек е истински добре
единствено на кръстопътя.
Там трябва сам да избере
какво в душата си да скъта.
Там прав или на колене
решава рано или късно
свободен да е или не,
пределно близко до целта си.*

„Човек е истински добре“

И поетът, в своя звезден час, на кръстопътния предел, избира Сократовата пълна чаша.

Екзистенциалните проблеми са тези, които вълнуват твореца — да бъдеш такъв, какъвто си или такъв, какъвто трябва да бъдеш; да се бориш или да се примириш; да вървиш нагоре или да коленичиш; да търсиш неизвестното или да потънеш в мрака на застоя; да бъдеш свободен или роб — труден избор на кръстопътя на живота, но поетът избира пътят на Сизиф.

*Събуждах се без сънища в зори
и тръгнах да си отвоювам хляба.
Когато всичко в мен се умори
разбрах какво ми трябва и нетрябва.*

Сизифовският труд ражда „черна болка“ в душата му. Заради нея той не прощава нито на себе си, нито „на чуждата принуда“. Пропилял много свои чувства, без да има време да ги жали, поетът върви все нагоре към върха като Сизиф. За всеки „ненаписан стих“ душата му повече „като луда“.

Искрената изповедност на стиховете дава възможност да прозрем драмата у поета, да видим умората, която ляга тежко върху дните му. Разбрал какво му трябва и не трябва, поетът върви все нагоре, към върха, въпреки тежките корени обвили душата му. Изкачвайки трудните пътища на живота, той никога не пада на колене, защото вярата му го крепи, в търсене щастливия финал на „изболялата“ си драма.

Пак Константин Шарков — „съпричастник“ на живота на Павел, негов съкровен приятел от младостта, споделя „като свидетел“:

„... не ни заблуждавай, че тикаш безнадеждно сизифовския камък. Ти го изтика и задържа на един връх, от които можеш да погледнеш надолу и да кажеш: леле, що пот изтече, що гмеж остана долу, що дни са занаяпред...“.

* * *

Понякога, съвсем искрено, ни се иска да разберем какво се крие зад една усмивка, зад един злобен поглед, какво се крие в самоувереността на хората, в гордата им походка, какво носи в себе си човекът с приведената фигура...

Мислим си — да, това е той, но уви, оставаме излъгани, непознали, не разкрили същността на другия.

Само творците — поети, писатели, художници и композитори не могат да скрият себе си от заобикалящия ги свят. Разгадаваме душата им не чрез фотоси и интервюта, а чрез техните творби.

Ако в стихосбирката „Вярност“ Павел Веснаков създава свой автопортрет, чрез стихотворението „Аз съм прост като стръкче трева“, то чрез творбите от „Като Сизиф“, той доизгражда портрета си, в измеренията на новото време.

Родил се в пазвите на Балкана, поел „заветния път“ на баща си, в жилите му тече хайдушка, дива кръв.

Огненият дух на дедите, вселил се в душата му, му дава сили, да може сам на кръст да прекоси Балкана. Не се страхува при самодива да „приседне“, „да остане“, а поиска ли, би могъл „да изплете връв от косите и сребристи“.

*И с тази самодивска кръв
ще стегна някому душата —
да знае, че хайдушка кръв
за него също е пролята.*

„Дива кръв“

„Хайдушката кръв“ го прави непримирим срещу злите сили и ражда бунт в душата му, но той е готов да вдигне ръка само срещу себе си („Гост“), не би посегнал другиму, защото не е загубил човешкото и пази душата си „на камък да не се обърне“. Нагърбен с „чуждите вини“ срещу обидите стои „стъписан, прикован“. Ако прокълне, то после „трижди“ се проклина затова.

*И все като пребито куче
скимти душата ми, ръмжи,
ала не може да научи
как в пазва камък се държи.*

„Камък“

Раздвоението е характерно състояние за поетовата същност, за неговия дух (стихотворението „Несътворимата“ носи белезите на Димчо Дебеляновата „Черна песен“), който се скита и вечно търси себе си, търси покой, но не го намира.

*Аз мога всичко да създам
и в миг да разруша света си.*

*Но в тази страшна свобода
сам себе си на две разкъсвам.
„Несътворимата“*

У него се борят две стихии — съзидателна и разрушителна, може би защото поетът гледа света отвътре навън, а не обратно. Душата му е пълна с взрив, който би могъл да се възпламени, ако загуби светлото у себе си, ако отвърне на „злобните хули“ или размени „стих срещу къшей хляб насъщен“.

Константин Шарков по време на представянето на книгата „Като Сизиф“, с болка споделя, че „изстраданите“ поетови стихове „не са от вчера“, те са „летопис на времето“, но дълго той е бил „самотен кипнал гроздов сок“ и никои не се е сещал да го попита „какво пише, защо пише и още ли пише“.

Прегръщайки го братски, Шарков със сълзи на очи пита своя другар:

„Много ли те болеше като ти казваха досега, че не си поет?“

Особено е поетовото разбиране за човешка гордост, чест и достойнство — да изживее човек животът си без парадност и грим, да открие смисъл в битието и красота в сивотата на деня, да се бори срещу язвите на времето, да се спаси от себепрезрение — в това Павел Веснаков открива сакралната формула на достойното човешко съществуване.

*Аз искам тъй да преживея дните,
че щом се спусне залезът над мен,
дори и мъртвите да ме попитат
дали от светлината съм роден.
„Светла песен“*

Превъзмогнал злоби и обиди, „без чувството на победен“ („Чест“), поетът върви по сизифовския си път, надмогнал егоизма, лицемерието, грозотата, завистта.

Такава е нравствената му същност, чист и красив иска да види той света и хората.

* * *

РОДИНАТА В „КАТО СИЗИФ“

Родината е онова ярко пламъче, което всеки човек е скътал у себе си заедно с образа на своята майка. Пред светлият ѝ образ се прекланяме и коленичим, за да изкупим грешките си, за да помолим за прошка, за да потърсим утеха.

Темата за България е основна за повечето наши творци — от Възраждането ни, та до днес. Пред Родината са се прекланяли и Паисий и Раковски, и Ботев, и поколенията творци след тях.

България е символ, тя живее в творчеството на Вазов като богиня с „кървав ореол“ и като майка-кърмилница; тя живее в образи и картини и в стиховете на Яворов със своето минало — „тъмен ек“ и бъдещето си — „зов далек“ и чрез майчиното слово; тя има свои измерения в поетичния свят на Вапцаров и Смирненски. И младите поколения творци я носят в себе си и произведенията си.

Любовта към земята българска, към Родината, е водещо чувство, основен мотив и за повечето от творбите в „Като Сизиф“, на Павел Веснаков. На нея — безсмъртната, той посвещава най-светлите си стихове, пред нея изповядва като в храм оболялата си душа. Възприема я като живо същество, в което се сливат и миналото, и настоящето, и бъдещето на народа ни.

Любовта към Родината започва с майчините песни и топлината на старото бащино огнище. С Родината е неразривно свързан духовният мир на поета. Корените на неговото слово са в българската земя.

Родината за твореца е и бурята в Балкана, и реките, и горите, и старите къщи, и хайдушките пътеки. Тя е споменът за славното минало, за всичко, което е „памет и бъдеще“. Тя е „в родословния корен на песните“ му.

„Път към Родината няма“, поетът я носи „синовно у себе си“, тя е в него, „тя е родова памет“, „тя е вечното смислено пламъче“ в живота му; в нейната земя ще се свършат неговите пътища („Родината“).

Павел Веснаков успява да даде художествен образ на философията си за любовта към Родината; извисява я; тя е вярата и надеждата му, защото е вечна, безсмъртна.

В този смисъл трябва да възприемаме и тълкуваме стихотворението „Родино“ — едно обръщение към нея, но и един обет на поета да заслужи любовта ѝ, обет за саможертва пред олтара ѝ.

РОДИНО,

*Ти знаеш колко смъртен е и колко
светлинно чист е моят късен стих.
С всичките си радости и болки
на теб, безсмъртна, аз го посветих.
И ако ти потрябва пламък ален
за твоята най-песенна зора,
аз първо стиховете ще запаля,
а после сам сред тях ще изгоря.*

В името на „най-песенната“ ѝ зора си струва да живееш, и да изгориш в пламъците алени, заради безсмъртието на Родината.

Любовта към земята българска и нейните синове е обединителен център на стихотворенията от „Като Сизиф“. Безсмъртните народни синове са част от образа на майката-Родина. От техните дела, от подвига им, от любовта им към Отечеството черпи поетът. Без фалшива показност, без лозунги и декларации, в стиховете си, Павел Веснаков показва, че човешкият живот има смисъл само тогава, когато е посветен на народа и Родината. Затова в стихотворението „Към Левски“ той се обръща към Апостола и по човешки го моли само за две неща:

*Ако бесило не ти се дава,
поне цървулите ми завещай.
Аз с тях душата си ще преизброя
и в свято дело ще я посветя.
За да живее само за народа,
под твоето бесило ще е тя.*

Това обръщение към най-достойния народен син, е израз на поетовото преклонение пред светостта на делото му и категоричното поетово желание да извърви своя път достойно, в името на българския род и на Родината.

Обичта, която той носи в душата си към всичко българско, преминава от първата творба („Родино“) до последната („Край мен безсмъртен вятър вее“) в стихосбирката „Като Сизиф“. В края на книгата той изрича:

*За да ви спомня колко свято
обичах родната земя,
аз ще повея като вятър
и в птичи глас ще прогърмя.*

(„Край мен безсмъртен вятър
вее“)

Ако търсим да изясним темата за Родината в поетичния свят на Павел Веснаков, то неминуемо трябва да спрем вниманието си и на онези творби от „Като Сизиф“, които поетът посвещава на българската майка, бащиното огнище, бащиния дом, защото те доизясняват понятието Родина.

Има творби, в които образът на Родината определено се слива с този на майката, образец затова е стихотворението „Пред извора“.

Особено е авторовото разбиране за светостта на мига, в който като пред икона в храм, човек застава сам пред погледа на своята майка. Мигът, в който е готов да изповяда душата си, да се пречисти, да се почувства дете, очаквайки да му посочат верния път. Езикът на стихотворението е лаконичен, но образен. Творецът рисува една почти статична картина, в която усещането за движение идва от вътрешната нагласа за духовно вълнение пред строгите, но и ласкави майчини очи. (Ако приемем, че тя символизира Родината — то напрежението идва от съприкосновението с нея, безсмъртната).

*Когато сам до извор спра,
за нищо друго думи нямам,
Той свети в старата гора
със сините очи на мама.
За тези изборни очи
не мога да остана ничий.
Затуй пред избор се мълчи
и винаги се коленичи.*

Майката (Родината) е надежда и вяра, упование, пред очите ѝ като пред свят олтар, поетът преосмисля своя живот.

В този смисъл Павел Веснаков продължава установена в българската литература традиция още от Чинтулов („Стара майка се прощава със сина си“), Ботев („Майци си“, „На прощаване“), Яворов („Родина“) и т.н.

Поетът обича родната земя и тази любов осмисля животът му. Това е мъдра любов, любов — магия, в чийто пламъци Павел Веснаков е готов да изгори.

ПРИРОДАТА В „КАТО СИЗИФ“

Природата в стихосбирката живее, не е декор. Но тя не е и велика стихия, както в стиховете на Вазов например — планини — гиганти, величествени, грандиозни върхове, достигащи висините, по-скоро в „Като Сизиф“ тя е опростена, детайлизирана.

А да откриеш простите неща в природата — това е знак, че си видял чрез тях нейното величие.

Веснаков доказва, че всеки допир с природата има не физически, а духовен характер, и още, че „човек е винаги сред природата“, че „самият той е природа, осъзнаваща себе си“. Поетът живее в нея чрез нея.

„Това преимущество му позволява да общува, така да се каже, на равна нога с околния свят, да го прецежда бавно през душата си и да отлива в нея по капка поезия, която при случаи ще заблести в едно стихотворение.

Това преимущество му позволява да приема природата без предварителна екзалтация, без поза, без «грижата», че ще трябва после «да я отразява». Само така могат да се родят стихове като: «Тревите прегоряха. В есента (дълбоко сини светят небесата). И неусетно като клевета /се спущат паяжини над земята» или «В градината цветята вехнат / и непрестанно дъжд вали. / Съсед случайно ще откряне / вратата с поздрав боязлив.», или «Вятърът в реката спря внезапно. / Планината стихна, онемя. / Някой по земята гъсто капна / капки есенна тъма.»

Примери могат да бъдат избрани от всяко стихотворение, но те само ще ни доказват още веднъж и още веднъж, че пред нас има просто... поезия.“ — казва Георги Величков в „Провинцията на поета“, за стб. „Като Сизиф“ на Павел Веснаков.

В един разговор воден от Атанас Цонков, Павел Веснаков споделя:

„Аз обичам да ходя в планината през всяко време на годината, за да я гледам и слушам, за да разговарям по свой

неповторим и необясним начин с нея. В часовете, когато вече есенее и гората е като цветна икона, човек може да чуе как след една невъобразимо жестока линия на смъртта, листата падат и едва прошепват своята последна, прощална дума към света. Така е и със снежинките в тихо време — те също имат своите безкрайно чисти думи, от които на човек му се доплаква, защото най-често остават нечути или неразбрани, тъй като хората са заети със своите съвсем дребни политикански страсти, омърсени са от тях, и като че ли вече не чувстват нужда от белоснежната чистота на своята прамайка. Над всичко обаче стои зелената участ на дървесата. Има нещо изключително човешко в присъствието на зеленото благородство пред очите и в душите ни. Аз се удивлявам на старите жеравненки, които нищо друго могат да не засадят, но при всички обстоятелства отглеждат толкова много цветя в малките си дворове, че може свят да ти се завие от зеленина и цветове. А към дървото, било то горско или градинско, имам особен пиетет. То е като човека — трудно се отглежда и животът му е почти колкото човешкия. Затова съм яростен противник на онези, които оскърбяват горите с неразумните си действия и бездействия.“

В по-голямата част от творбите, в стихосбирката „Като Сизиф“, в центъра на изображение стои човекът с неговите преживявания и природата със своя живот.

Природата не е самоцелно описание в текстовете. Показана е взаимовръзката човек-природа (човекът като част от природата и обратно). Разработвайки този мотив (човек-природа), поетът изяснява жизнено важни, общочовешки проблеми. Чрез природата Павел Веснаков разкрива мъчителните изживявания на лирическия си герой, борбата на противоположности у него (можем да приемем, че лирическият герой в творбите е самият поет).

Стихотворенията са интересни в композиционно отношение. Природата ги рамкира, затваря композиционно, а в изложението поетът дава своите разсъждения („Пролетен дъжд“; „В април“; „Първи

сняг“; „Вест“; „Диви патици“; „В очакване“ и т.н.), изгражда облика на героя си, правейки му психологически анализ.

Можем да говорим за образи-символи и цвeтова символика в текстовете. Пролетта — е животоносеца, спокойна и ласкава; „знойното лято“ — е кипящ труд, силата, която излъчва младостта; есента — е символ на преминаващата младост; зимата — е символ на „навъсеното минало“, спомен за отминалата младост, старостта.

Особено място в произведенията заема образът на дъжда. Той не е благодатен, не носи радост, има други измерения в „Като Сизиф“.

По особен начин, цвeтово и физически дори, осезаемо образно, е изграден неговият образ.

*Дъждът плющи в размътената черна кал
неразгадан, мъжествен и огромен.*

„Пролетен дъжд“

Дъждът в стихотворенията не можем да свържем със светлото в поетовата душа, а с другия свят, този на мрака, на отмиращото, на „навъсеното минало“.

„Дъждът ПЛЮЩИ в размътената черна кал“ („Пролетен дъжд“), той „КАМШИЧИ по земята / жесток и мътен като грях“ („По пътя“); той е „ПОТОП от кипнала вода“ („По пътя“); вали „НЕСПИРНО“ и листата в локвите „ИЗГНИВАТ“ („Вест“) и „ВЕХНАТ“ в градината цветята на поета („В очакване“).

Павел Веснаков разкрива различни физически състояния на дъжда, градирайки глаголите (вали, плющи, камшичи), той градира и чувството, което всява по-скоро страх, отколкото радост, утеха, светлина. Чрез метафоричните образи, определенията, сравненията, цвeтовите нюанси, той доизгражда портрета на природното явление — „вали навън коварно“; „градушка смъртно бие и свети като смърт“. („Пролетен дъжд“). Природата е одухотворена.

Дори и „утихнал“ („Жал за тревите“) споменът за дъжда е жив, защото в „мрака светят“ още „тръпнещи води“. Дъждът е осезаемо „студен“ и „много сив“ („Старото огнище“), „строг“ и „огромен“.

Направената характеристика на образа е не само описание на природно явление, тя разкрива характерът му и носи усещане за

трагизъм, наслоява се едно угнетяващо чувство, което ни съпътства при прочита на творбите.

Изследвайки физичното състояние на дъжда, поетът показва преминаването му в сняг, в лапавица, „пропукват се и чупят клоните / замръзват птиците на тях“; „пътищата са затрупани“; „светът е цял обледенен“ („Лапавица“), както в жестокостта на живота „замръзват“ мечтите, както в студ е „обледенена“ душата на поета.

*Душата ми е тъмен ад, стъписан
от самота, от чужд позор и мраз.
„Диви патици“*

Мъртвило, „непосилна пустота“, владеят поетовата душа. Тази образност вледенява. Стихотворенията от „Като Сизиф“, дори тези, в които поетът въвежда природата като образ, са един философски размисъл за света, за човека и обществото.

Природата, която за Павел Веснаков е символ на чистото, възвишеното, е показана в много стихотворения, като огледало на човешката душа; в други тя е в контраст с тъмното, което властва по света и в душите на хората.

Безкрайно чистите ѝ думи се „стопяват“ в калта на безвремието, както белите снежинки.

*До снощи беше топло време,
а първи сняг днес заблестя.
И непосилно като бreme
е чувството за чистота.*

...

*Нечисто е навред, нечисто.
Снегът е стъпкан и кафяв.*

„Първи сняг“

Осезаемо реалистично звучат тези стихове. Снегът остава „нечут“, „неразбран“; хората заети с дребнавото си ежедневие,

омърсени от „политикански страсти“ не чувстват нужда от красота. Чувството за чистота е непосилно бреме за поета. Желанието му е да се възправи срещу „нечистото“. Чувството му за чистота, „сломява“ у него „първоснежното аз“ и „порива към извисеност, / наричан някога екстаз“. („Първи сняг“).

От съзнанието за заобикалящата го действителност, която смазва духовното начало у човека, от опозицията „чисто-нечисто“ се ражда болката, страданието и гневът на поета.

В някой творби природата е в унисон с душевните преживявания на героя („Синя вечер“). Студът е състояние на природата и той сковава поетовата душа, затваря го като в капан. Авторът наслажда синия цвят в текста, за да посинеет от зимния студ вечерта. Снегът е „безсмъртно син“; вечерта си прави „капризна синкава шега“, врабецът кълве от синьото.

Душата на лирическия герои от студ синее. Синият цвят носи в себе си и студ, и мраз, и мрак.

Подобно на Иван Бунин и неговият син гарван, Павел Веснаков оцветява в синьо душата си, удължената вечер, снегът.

Ако за Иван Бунин синьото е висша степен на черно, то за Павел Веснаков, по неговите думи, синият цвят е свързан с вечността, с безсмъртието („не бих могъл да си представя / така безсмъртно син снега“ („Синя вечер“), но и със студенината в човешкото общуване.

Синьото прелива в черно, а то е символ на „тъмния ад“ („Диви патици“) в душата на поета. Символизира наслоената в сърцето авторова болка, страх от отчуждението между хората, от злобата, обидите, подлостта.

*Всеки ден с изнемогващи пръсти
бърша прах от душата си аз,
рина облаци черни и гъсти
и от мисли оставам без глас.*

„Градче“

Черното е в „размътената кал“, в която „плющи“ дъждът; „споменът за мътните води жестоко черен се утаява“ в душата; „в мрака светят трагични, тръпнещи води“; „злобни са небесата“; „късна,

неверна е есента“ („Жал за тревите“); „гората почерня съвсем“ („Минзухари“); „денят е много свъсен“ („Хижа“).

Към трагичното синьо-черно у поета, което носят в себе си и небесата, и дните, и градът, връхлита със сила вятърът „полудял“. Той „свести“, „дере склопените простори“ („След бурята“); свири „свирепо“, хуква „като лавина“. Снегът е „свирепо бял“, „мъглата пъпли надолу“ („Старото огнище“).

И все пак не всички творби от „Като Сизиф“ навяват страх, не всички ни потапят в адовото тъмно. Творецът копнее за любов и красота, за чистота и благородство. Успокоение за себе си и разбунената своя мисъл той намира пак всред природата, под зимното слънце, там където „блестят искри“ и прозвънтят ледунки. Всред нея намира покой, спасение, само там е в хармония със себе си и природата.

*Усецам в снежната гора
неизразим сърдечен пристъп.
Ако внезапно тук умра,
поне ще бъде много чисто.*

*Ще ме покрива белота,
каквато цял живот съм чакал.
Със зимно слънце във кръвта
аз бавно ще потъна в мрака.*

„Зимно слънце“

Всеки сезон в „Като Сизиф“ има свой облик, има свои измерения, но когато говорим за живата природа в стихосбирката, не бихме могли да не видим, че тя не е само пролет или есен, лято или зима. Тя живее с приспивната песен на щурчето, с полета на птиците, със сърните и смъртта на елените, със сините минзухари и тревите в бяло, с врабеца, който от „синьото кълве“; природата живее с облаците по небето и сребристите „есенни звезди“. Тя живее и с бялата ластовица — символ на поетовата вяра, в това че никога не е късно да се промени човечеството към по-добро. Тя е неговата измислена птица

с „изумително бели крила“, която лети, разлюлява небесата, кръжи над главата му и се рови в душата му, за да „възкреси правдини и лъжи“.

*Моя бяла измислена ластовица,
как живее без тебе света?*

„Бяла ластовица“

Лирическият герой има потребност да бъде сам всред природата, духът му е самотен, но устремен към едно висше състояние, към съвършенство. Павел Веснаков споделя:

„Потребно е човеку да остава сам със своето алтерего, да разговаря с него, да го хули и да плаче след това за хулите към него, да преосмисля съдбата си и да се стреми към единение с божественото...“

„Духът е самота“, но човек има нужда да остане сам, за да „осмисли себе си“.

* * *

Сизифовският път на поета Веснаков е устремен нагоре „към слънчевите върхове“.

Поезията храни и лекува душата му.

Вярата му, онова светло пламъче в душата му, е противодействие на отровния полъх на времето.

Двете му силни и топли ръце, превръщат грубостта в нежност, жестокостта в стих.

„Като Сизиф“ е книга — автопортрет, книга за живота и вярата, за вечно търсеция красота и светлина поетов дух, защото „за красотата просто няма смърт“, защото тя е в него, в неговия път „и с една — единствена любов“ му свети.

СПОМЕНИ

Мила Соня,

Измъчих те аз, много те измъчих, с моето тъй дълго отлагане на спомените ми за приятелите. Ако можеш, прости ми — моля те!

Твърде дълго се рових в спомените си и не можах да ги подреда, много неща са избледнели в паметта ми, маловажни случки се вреждат на по-първи места, а същинското, трайното остава почти незабележимо и бледо като юлско небе. И все пак...

Преди няколко дни ме опари една жестока вест — отиде си завинаги от нас големият поет и приятел Георги Джагаров. И приживе, и след смъртта си той бе боготворен и хулен, хвален и отрицаван, обичан и мразен. Той наистина беше противоречива личност, но с такава съдба са надарени само големите, нужните поети. Обичам неговата поезия и драматургията му, доколкото съм могъл в трудни за него часове съм ги бранил от хулна дума или непристоен укор. Защото в новото ни поетическо летоброене творчеството на Георги Джагаров попадна във високосна година. В него все още прозвънтява воеводската сабя на Ботев или стене устрелената душа на един Яворов. Той се родее с тези велики творци и като българин — патриот, обичащ Родината си с една опияняваща любов, съизмерима само с мирозданието.

Щастлив съм, че го срещнах в ранните си ученически години, почти в зората на моето поетическо прохождение. Той беше студент в Литературния институт „Максим Горки“ в Москва и през снежната, но тиха зима на 1950 година беше се върнал във ваканция.

Аз, един свит ученик от Сливенската мъжка гимназия „Добри Чинтулов“, правих някакви не особено успешни

литературни опити, които биваха оценявани от приятелите ми — съученици Георги Ведроденски и Константин Шарков като изключително сполучливи. И трябваше да се срещнем с Георги Джагаров, за да разберем, че домораслите ни критерии за значимост на творбите са безутешно жалки и е време да станем безпощадни към себе си.

Никога няма да забравя дългите среднощни разходки от Стария бряст до градската градина по равния изящно чист сняг, а в душата ми продължават да кънтят стихове на Блок, Есенин, Брюсов, Балмонт... Как хубаво, прецизно топло, рецитираше бате Георги, как умееше да изведе с едно единствено ударение целия смисъл на стихотворението. Той имаше изключително вярно чувство за органиката на стиха и „с думи прости“ се стремеше да ни внуши ненавист към гръмките слова и лъжегероическите пози.

Редакторът му Динко Охов беше един достолепен човек, който сам беше редактор, секретар, уредник, машинописец, коректор и експедитор на вестника. И при тая си огромна работа намираще време за разговори на литературни теми, искаше ми нови стихотворения, които пускаше за печат, а ние учениците със счупените козерки на фуражките си, не знаехме къде да се денем от радост и гордост. Та точно при него се случи да се запозная с Радой Ралин, който по това време учеше в Чехословакия. Баща му, известният сливенски книжар и издател Стефан Димитров (Модерното), наскоро беше починал и Радой искаше да настани у тях двама ученика, за да не бъде майка му сама в тези тъжни дни. Щастливците бяхме Георги Ведроденски и аз. Казвам щастливци, защото бате Радой беше щедра поетическа душа. До късно вечер той оставаше в нашата стая, говореше ни за структурата на стиха, за модните течения в чешката поезия, за това колко е важно да се пише като Атанас Далчев, а не като Смирненски. Изглежда, поетите са най-истински вечер и нощем. Тогавате са докрай откровени пред себе си и пред другите. За

това предпочитат да пишат в късните часове. И бате Радой светеше по тази потайна доба, пишещата му машина ритмично пееше до зори, а след обяд вече учехме наизуст новото стихотворение на поета. За кратко време вече бях научил десетки стихотворения на Радой Ралин, особено от първата му стихосбирка. Някой от тях и сега си остават за мене истински образец на поетическа мъдрост.

Аз и сега често повтарям, че ако зная сравнително добре българското стихосложение, дължа го до голяма степен на Радой Ралин. Ритмическото скандиране на стиха отвежда словото в много чисти позиции и съгласните звучават особено светло и строго с почти еретическа пристрастеност към кратките думи. Този изключително ценен урок учих през целия живот и все ми се струва, че има още много ненаучено, непомислено. Изглежда, че урокът е колкото всеобщ, толкова и пределно личен, зависим от яркостта на искрицата божия, запалена в поетовата душа. Защото не става въпрос за подигравката на Пушкин над Евгений Онегин, който не е можел да различи ямба от хорей. Думата ми е за онази висота на духа, където усетът за словото е равнозначен на съдба.

В началото на петдесетте години на века много неща в живота ми се промениха. Брат ми беше арестуван и обвинен в най-страшни грехове (по-късно той почина в Белене). След мене като дълго въже се мяташе една характеристика, от която няма спасение дори в отвъдното. Точно в тези трудни за мене времена, бате Радой ми подаде ръка. Той пак ми стана хазаин, но вече в София, на ул. „Бенковски“ 24, където живеехме в една стая на голям апартамент, обитаван от семейството на писателя Иван Мартинов. В квартирата му имаше голяма библиотека, в която почетно място заемаха автори от западноевропейската и руската класика. Тук прочетох целия Чехов и усетих силата на краткостта чрез късите разкази на писателя.

За тази краткост на изказа много сме говорили в онези години. Понеже в литературата ни битуваше

сюжетното стихотворение с всевъзможни обяснения, увъртания и украшения, моят хазаин категорично се обявяваше поне за краткост на изказа, стигащ до загатване или намек, за да се превърне по-късно в асоциативност. Оттогава органически не мога да понасям многословието, повторенията и липсата на една що-годе прилична поанта.

Радой Ралин ме въведе в големия кръг на писателите, пред които онемявах от възхищение и радост. В салона на СБП видях Людмил Стоянов и Христо Радевски, Елисавета Багряна и Дора Габе, Ламар и Димитър Димов, Андрей Гуляшки и Емилиян Станев. Представи ме на своя обичан Атанас Далчев, за когото предварително знаех толкова много. Не смеех да вдигна очи и да го погледна, а на въпросите му отговарях само с да и не. Още по-смутен бях на първата среща с Никола Фурнаджиев. Бях мечтал за тази среща, бях си представял как ще отговарям на въпросите, без да се изчервявам от срам и неудобство. А се случи тъкмо обратното. Фурнаджиев се шегуваше с някои известни сливенци, разказваше как Коста Кочанков веднъж нахълтал на някакво тържество и гръмогласно заявил: „Аз го направих поет!“, сочейки към него. В гласа му нямаше дори нотка присмехулство или надменност. Когато се разделяхме, той силно стисна ръката ми и рече: „Пиши, момко, пиши! В писането е истината“.

Славата, голямата известност на Радой Ралин, дойде през шестдесетте години с епиграмите му. По това време аз вече бях на работа в Сливен — отначало в редакцията на вестник „Сливенско дело“, а после в Драматичния театър. Точно тогава станаха някои събития, които отвърнаха поета от родния му град. Разбира се, за тези неприятни събития най-малка вина имат съгражданите му, но той почти престана да си идва. А след смъртта на майка си — неуморимата леля Кина — той продаде и родната си къща, така че вече нищо освен спомените не го свързваше с града, за който беше написал едно от най-прочувствените си стихотворения.

Междувременно аз вече бях издал първата си стихосбирка „Вярност“, подготвих втората, която се забави твърде дълго време и успя да види бял свят след активната, безкористна, братска помощ на Дамян Дамянов. Точно по времето, когато работех над един от вариантите на „Като Сизиф“, получих едно писмо, каквото и от любовница не съм получавал, писмо от приятеля, човека Радой Ралин. Точно това писмо ме окрили и аз реших, че си заслужава да издам книгата. Много моля Поета да ми прости волността, че предоставих писмото за печат без да съм поискал неговото разрешение.

* * *

Хисаря
20. II. 1987 г.

Скъпи Павле,

Не сме се виждали сигурно повече от 30 години, или ако е било, е станало съвсем мимоходом, без последици.

Навярно и ти не си почувствувал нужда от присъствието ми, защото иначе все пак забравата между нас не би била така дълга.

Днес прочетох в „Макове“ трите ти стихотворения „Първи сняг“, „Хижа“ и „Зимно слънце“ — преживях рядка радост от много хубавите стихотворения! Наистина много хубави, чисти, дълбоки стихотворения, каквито не се пишат току-така, каквито ги няма в нашата съвременна лирика.

Това „чувство за чистота“ те е парило цял живот — не случайно ти не се боиш от смъртта, която ще бъде там, където е „много чисто“.

В настоящия момент тези уж „чисто пейзажни“ стихотворения добиват друг смисъл и се превръщат в поетически герб на времето.

Да се напише голямата поезия — каквито са тези три стихотворения — не било никога късно! Важното е да се чака да ѝ дойде само времето.

Тези три стихотворения влизат вече във всяка съвременна антология на нашата поезия. С тях ти заставаш на едно от челните места.

Много ще се радвам, ако прочета още такива твои стихотворения?

Не се сдържах, споделих радостта си от тях с Веселин Андреев, Розалия Ликова, Георги Величков, Върбан Стаматов и Севда Севан (които са тук!) и всички бяха буквално зарадвани и очаровани от твоя неподозиран, но истински успех.

Прегръщам те братски и се надявам скоро да се чуем и видим.

Твой Радой

* * *

За своя 70-ти рожден ден той най-после дойде в Сливен с една чета интелектуалци, сред които се открояваше апостолското телосложение на големия му приятел Борис Димовски, с когото имах удоволствието да се познавам от съвместното ни дългогодишно пребиваване в редакцията на вестник „Труд“. В речта си юбилярът не пропусна да каже, че през годините на тоталитаризма словото най-много е пострадало от повсеместните цензури и забрани, за което и „Павел Веснаков може да свидетелствува“.

Да, скъпи бате Радой, мога да свидетелствувам. От преглътнати, наказани думи в устата ми горчи и ме боли душата.

* * *

Понякога ми е идвало да извикам „Омръзнаха ми тези пусти думи“, както беше възроптал Никола Фурнаджиев. Години подред ни беше внушавано, че най-потребните думи са пустите. Колко много пустота остана зад нас, колко страшно словесно мъртвило, боже мой! И ако от огромната словесна армия са оцелели няколко роти храбри и достойни думи, това е станало в резултат на естетическото ни покорство и нравствена устойчивост в минути на тотален политически натиск върху личността.

Естетическото ни покорство деликатно ми беше подсказано от Никола Фурнаджиев в годините, когато на писателски форуми бездарници го обвиняваха, че бил „златорожец“ от кръга на Владимир Василев и трябвало да си посипе главата с пепел. Нравствено устойчивият поет само се усмихна на критиците си и кротко поклати глава, което би трябвало да означава, че напразно си губят времето с него. След време, когато в Сливен Владимир Василев прочете своя бележит доклад „Сливенският Парнас“, Никола Фурнаджиев възкликна: „Този човек знае как се прави национална литература!“

Много пъти съм търсил връзката между стихотворенията му от „Пролетен вятър“ и „По пътищата ти вървях“. Безспорно, тематичната връзка е участта на Родината. Но има съществена разлика в трактовката на нейният образ. В първата книга този образ е сгъстен до кървавите конници в просторното и равно поле, които само след миг ще бъдат „брата над бездни надвесени“, а във втората книга тя е дълъг път през полетата, път, разказан с много обич, но поетът е недоволен от разказа („Студено е, фалшиво е“). За мене Никола Фурнаджиев завинаги си остана един от кървавите конници на нашата поезия, дълбоко свързан с прокобната носталгия по свободата. Той беше последният велик поет на България от Ботевски тип. Поетът обичаше Сливен и често гостуваше на литературната група. В Клуба на дейците на културата около него винаги имаше внушителна група млади поети, които жадно чакаха да чуят нещо ново, някоя негова оценка

за нашумяло литературно събитие или просто така да си побъбрят за риболова. Общителен и тих, с неизменното филтриращо цигаре в ръка, той умееше да проведе онзи „тих и напоителен“ разговор, от който на човек му става драго, че се е родил тъкмо сега на земята, че тъкмо с този бележит поет диша един и същи въздух. Гласът му, дълбок и вгълбен, идеше като че ли някъде отдалече и ни приобщаваше към един свят, за който мечтаехме и се бояхме от него. Доста години той бе заместник главен редактор на списание „Септември“. В един светъл божи ден получих телеграма от него да изпратя стихотворения за следващия брой на списанието. Качих се на влака и осъмнах с куп ръкописи при него. Прегледа ги и отдели няколко. Като дете се радвах, когато ги видях напечатани. Същият ден заминавах за чужбина и му позвъних от летището, за да му благодаря, а той с пословичната си скромност ми каза да пратя една картичка от къщата на Гьоте до Елисавета Багряна, защото тя дала висока оценка на стиховете ми. Не помня самолетът ли летеше или аз самия летях в приоблачната вис, а нещо топло и сладостно се стичаше в гърлото ми. Бяха сълзи. Първите от дълги години насам.

Когато излезе първата ми книжка, той ми каза няколко топли думи и ме посъветва да се пазя от високите интонации каквито има в поезията на Пеньо Пенев. Хареса „Люляци от Сините камъни“ и „Страх“, като подчерта, че може да имам доста неприятности с финала на второто стихотворение:

*И ми иде да се обеса
на площада по риза.
С един надпис, тъжен и весел:
„Непригоден за комунизма!“*

Наистина такава директна позиция ме излагаше на много и от различно естество неприятности, които впрочем

не закъсняха. По-късно вече не се занимавах с политически теми — бях послушал големия учител по поезия.

Няколко месеца преди да почине беше отседнал на Сливенските минерални бани заедно със съпругата си — милата и приветлива Надежда Фурнаджиева. Попитал големите началства за мене, но те го излъгали, че отсъствам за дълго от града. За зла врага още същия ден случайно научих за пристигането му и заедно с Валентин Георгиев, тогавашен председател на читалище „Зора“, осъмнахме при него. Сварихме го над томче стихове. Превеждаше Борис Пастернак — една сродна поетическа душа, за която Фурнаджиев казваше, че е вселена. Току-що бе превел прочутото пастернаково стихотворение за смисъла на поетическия труд като начин на живот. Още чувам гласът му:

*Цель творчества самоотдача,
а не шумиха, не успех...*

За миг ми се стори, че Фурнаджиев ревнува поетическото откритие на Пастернак, но още в следващия момент разбрах, че съм се заблудил — той само дълбоко и искрено преживявал същинската поезия и по фурнаджиевски ѝ се е радвал.

У моя приятел Константин Шарков още се пази една рибарска шапка на поета. Той беше страстен риболовец и на тази тема си допадаха с Косьо. Всъщност, не ги интересуваше толкова самата риба, а преди всичко възможността да бъдат сред природата, да чувстват нейният ритъм. Имаше нещо пантеистично в отношението на Фурнаджиев към природата, което аз никога не можах да си обясня. Сега чувам по свой адрес такива думи и пак не мога да си ги обясня. Вероятно нещата идват от преклонението пред великата Прамайка, родила нас и ни оставила да се мъчим със загадката: как така материята осъзнава сама себе си.

Не можах да отида на погребението му. Беше мразовит януарски ден и няколко негови почитатели отляхме за Бог да прости от чашите, с категоричното единомислие, че Никола Фурнаджиев е безсмъртен.

* * *

Човек не може да избира Родината си, но може да избира между позора и славата пред нейния олтар. И колчем си припомня тази максима, пред очите ми е подвигът на Дамян П. Дамянов. Неговата любов към българина и България е свят пример за всички нас. Във всичко той е българин — дори в най-интимните си помисли и стихове. И любовта му е българска — всеобхватна, изпепеляваща, чиста. Той е мой съученик, макар един випуск след мене. Заедно се учихме на поетическо майсторство, ако то изобщо може да се учи, заедно въздишахме по хубавите ученички от Девическата гимназия, заедно печатахме стихотворенията в местния вестник. Но после различни пътеки се извиха пред нас, всеки тръгна по своята и вече пределно ясно е коя кого къде изведе. Аз се радвам, че Дамяновата пътека не бе така извилиста като нашите, провинциалните, а го отведе направо във върховете на българската литература, за да бъде днес един от най-известните и обичани поети на България.

Дамян е роден поет. Всяко нещо, до което се докосне, се превръща в стих — обаятелен, топъл, нежен. За него никога не е имало табу над теми, чувства и идеи. Той сам беше си извоювал правото да пише за тъжните неща в живота на човека (на другите поети това не се позволяваше официално), за любовта, като най-естествено състояние на духа, за отчаянието като абсурден стимул за доброта и честност и т.н. Тези „забранени зони“ поетът превърна в свободна територия на творческия дух, където правеше

изпитанията на новаторски решения от формален и съдържателен характер.

Спомням си с какъв възторг посрещнахме първата книга на поета „Ако нямаше огън“. Дамян сам запали своя огън на Парнас и сгръ хиляди зъзнещи души, петимни за ласка и малко щастие. Край този свещен огън на поезията се навъртаха и други, които нямаха нужда от него, опитваха се да го поугасят, но усилията им останаха напразни. Присъствал съм на много литературни четения и срещи на поета с читателите му. Всички те се превръщаха в празници на поетическото слово. Дамян, часове подред, раздаваше автографи, но никога не се показваше уморен или неразположен. Той също обичаше читателите си и се отнасяше с голямо уважение към тях. Творчеството на Дамян е национално богатство. Без него литературата ни би била по-бедна, а нашият духовен ръст — твърде нисък. Правя този извод въз основа не само на своите лични предпочитания, но преди всичко на огромния читателски интерес към поетовото дело.

На 50-тия ми рожден ден дойдоха семейство Дамянови и това бе висока чест за мене. Надежда Захаријева, тази невероятна жена и талантива поетеса, подкрепи идеята на Дамян да се опита почвата за издаване на книгата ми. Дамян пое редакторската работа. Той уреди проблемите по издаването ѝ в Пловдивското издателство „Христо Г. Данов“, с директора му Петър Анастасов. В продължение на година и половина книгата претърпя четири редакции. Всичко се вършеше в кабинета на Дамян, в дома му. Разглеждахме всяко стихотворение стих по стих, дума по дума, дори звук по звук. Надя вареше кафе и чай, „алкохол не се полагаше“, пушихме като „счупени печки“ и в навечерието на новата 1987 година вариантът за издателството беше напълно готов. Книгата излезе от печат през 1988 година. Беше посрещната добре от критиката. За успеха ѝ заслугата е преди всичко на Дамян и Надя. Редакторът искаше поправки от мене, а голямата заслуга на Надя е, че тя подреди стихотворенията и предреша нейният

антологичен характер, като ни принуди да се откажем от предвидените три цикъла. Така стихосбирката стана по-монолитна, по-прибрана. Заглавието „Като Сизиф“ е на Дамян. То се роди в родната му къща в Сливен, през лятото на 1986 година, на чашка перлова ракия.

Шест месеца след мене и Дамян чества своята петдесет годишнина. Тържеството в Сливен беше много голямо. Сутринта поетът беше много притеснен, че няма слово — отговор на приветствията, които щеше да получи. Отидохме у дома само двамата, затворихме се, както някога в моята квартира у Радой Ралин и започнахме диктовката. Дамян каже нещо, аз напиша и прочета написаното. Зачеркнем го, нов текст, ново зачеркване и т.н. Най-накрая аз взех зачеркнатите текстове, разместих ги по журналистически и се получи едно прилично творение. Харесах го много и Дамян бе категоричен: „Довечера ти ще го прочетеш, когато ми дадат думата за отговор. Никой няма да знае, ще ги изненадаме“. Вечерта официалните лица тръгнаха за сцената, а мене не ме пуцат, нямам пропуск. Надя се намеси, влязох, седнах някъде отзад. И когато дойде ред на Дамян, той стана, поклони се и ме посочи с очи. Бях много развълнуван, прочетох отговора, но помня само сълзите в очите на моя съкровен приятел. Вечерта на банката в зала „Ален мак“ Любомир Левчев ми каза: „Павле, ти защо не станеш говорител в радиото?“

Не, нямаше и няма как да стана говорител никога, но с удоволствие бих изслушал едно слово — отговор на Дамян, в деня на неговата сто годишнина.

* * *

Как бързо отлитнаха годините! Сякаш вчера беше онзи знойно скръбен августовски ден, когато завинаги от нас си отиде големият творец на българския театър и националната ни култура Иван Раев. След толкова години, аз все още не мога да повярвам, че той си е отишъл, а имам

усещането, че той присъства в нашия ден, в съдбите ни и ни дава упование — интелектуално и нравствено.

Днес той щеше да бъде на 60 години и вероятно много по-достойни от мене щяха да отбележат огромния му принос в развитието на традициите в родното изкуство и новаторските идеи и реализации в театъра и литературата.

Съдбата беше немилостива към него от първите му дни. Всичко, което постигна Иван Раев, бе плод на лични усилия и вродена интелектуална сила, на висока ерудиция и воля за реализация на собствения потенциал. За 43 години, колкото живя на тази грешна земя, той съумя да създаде една дълга поредица от незабравими образи на сцената, да напише най-нежните си стихотворения и да издаде три книги: „Далечни и близки силуети“, „Белези по сърцето“ и „Златните пътеки“.

Роден на 16 март 1935 година в Жеравна, учил в Котел, Добрич и Сливен, Иван Раев завърши ВИТИЗ през 1959 год. и веднага бе разпределен на работа в Пловдивския драматичен театър. Но неуредени жилищни проблеми и несъгласие с творческата политика на директора, го принудиха още на следващата година да се завърне в Сливен. Тук в условията на една новаторска атмосфера, гарантирана от ръководителя на театъра Богомил Стоилов, се събраха няколко млади творци, които направиха развитието на театъра възможно — Иван Раев, Венелин Пехливанов, Георги Джубрилов, Тодор Пройков, Ангел Савов, режисьорите Енчо Халачев, Вл. Найденов, художниците Евгени Вълев и Атанас Велянов, даваха облика на театъра почти цяло десетилетие.

Тук Иван Раев изигра най-вдъхновените си роли, тук постигна онова, за което мечтае всеки творец — дълбокото признание на публиката. И наистина какъв невероятно сложен като образ беше неговият цар Иван Шишман от едноименната драма на Камен Зидаров, каква неподозирана нравствена сила носеше неговият Прокурор от творбата на Георги Джагаров, с която Сливенският

драматичен театър стана национален първенец на прегледа през 1964 година, какво трагическо обаяние имаше в Найденов от „Майстори“ на Рачо Стоянов или на Лени от драмата на Джон Стайнбек „За мишките и хората“!

Цяло десетилетие Иван Раев отдаде от творческата си енергия на Сливенския драматичен театър и като актьор, и най-вече като директор и режисьор.

През есента на 1972 година Иван Раев се раздели със Сливен, изпратен от няколко най-близки приятели, от които само мама Дена, вездесъщата мама Дена, му донесе цветя и сълзи. Другите театрали вече се бяха преориентирали към новото ръководство и правеха дълбоки теманета пред него, забравяйки добрините и приносът му.

В Пловдив, където отново започна работа като актьор, Иван Раев изигра няколко централни роли, но когато се създаваше Пазарджишкият държавен драматичен театър и където се стекоха оскърбени, но знаменити български театрални дейци, той бе поканен да участва в изграждането на нещо ново и значимо. Имах удоволствието да отида на премиерата на „Чайка“ от Чехов, в която той играеше Тригорин. Какво обаяние имаше в неговия Тригорин, каква неподозирана сила на духа!

По-късно, когато бе назначен за драматург на Сатиричния театър, Иван пътуваше всеки ден от Пазарджик до София и обратно, защото нямаше жилище. Много пъти сме говорили за този момент от живота му. Той бе убеден, че нарочно го изтезават властимеющите и му откъщават за волнодумството, за следването на собствено поведенческа линия, несъобразена с конюнктурата на политическия момент. А Иван Раев беше особен нрав, той бе „чешит“, както би казал Йордан Радичков. Откъде идваше всъщност всичко около него? Всичко започна от оня небезизвестен македоно-български поет Венко Марковски, който имаше наглостта да напише една бездарна пиеса в стихове и проза за Гоце Делчев. Трябваше да я постави Енчо Халачев. За ролята на Гоце той избра Иван, който се съгласи, вярвайки на режисьора. Но когато

отиде в София и прочете пиесата, разочарованието му бе огромно. В нея имаше всичко, но нямаше театър. Иван с наивно, ентузиазизирано сърце пожела да отработи текста, за да го приведе под нормите на театъра. Цяло лято загуби в редактиране, но не се получи нищо. Авторът не отстъпваше от своите позиции и Иван Раев реши да се откаже от ролята. Точно този отказ му донесе проклятието на Политбюро. Секретарят на ЦК Венелин Коцев му наложи наказание, което му беше прочетено в нашия общ кабинет от приятеля ни Иван Андреев, който дойде за целта с бутилка коняк „Плиска“. Посмяхме се на това наказание. Но смехът ни е бил предварителен — отпосле са и тъжните последици. Слава богу и това мина, но го сполетяха други неприятности в театъра, за които Иван повече мълчеше.

Неговият професор Филип Филипов не го остави без актьорска задача в София. Просто щеше да е нелепо един Иван Раев да е в София и тя, Столицата, да него види в някоя голяма роля. Когато професорът започна работа над „Унижените и оскърбените“, за ролята на Иван Иванич всъщност имаше само една кандидатура, тази на Иван Раев. И така в афиша на Народния театър „Иван Вазов“ се появи името на Иван Раев. В постановката на проф. Филип Филипов участваха много артисти, пред чиито име имаше титли: „заслужил“, „народен“. Само пред името на Иван Раев нямаше нищо. Една сутрин директорът на театъра учудено видял, че и пред неговото име има две букви: „О. А.“, което, разбрало се по-късно, означавало „обикновен артист“. Та точно този обикновен артист направи необикновена роля в стил Достоевски, за което нашият прославен театрал проф. Любомир Тенев писа вълнуващо, че Раев е „интелектуалният актьор“ на България. И това е може би най-точната характеристика на този уникален театрален талант. Тази роля беше сътворена по оня изстрадан от актьора закон, който бе записан от него в „Златните пътеки“: „Всяко истинско присъствие на сцената изисква да се зачеркне без остатък «личното,

естетическо честолюбие» и с човешко присъствие и разбиране, с дар за вивисекция (а това значи да се търпи болка до невъзможния предел), пак през него, през честолюбието, да се търсят и изследват психологическите и социални гълбини. Само така са възможни на сцената всеотдайността и грубостта, величието и падението, мерзостта и саможертвата. Само така може да ни покори театралната магия.“

В тези думи е заключена тезата за органиката на актьорското изкуство, органика, която неизбежно има една особена миризма, особен дъх на театрална сцена — боя, етер, грим и тиха самотна скръб.

Иван Раев прозря истината, че театърът се измъчва, когато му отнемат органиката. И тази негова органика не бива да се разбира тясно и просто — само като верен живот на актьорите. По-сложно и дълбоко нещо е тя. Вътре в нея са и истинските интонации от един общ сгъстен живот, и коравата материя на дървото, на желязото, на едротъканите материи. Театралната органика е сложна, противоречива категория, тя е подвижна, изменяща се, буквална, условна, съвсем жива, но и умираща, когато трябва, после пак оживяваща, с маска или оголено лице, с котурни или боса, за да вбие в нашите сетива онова жизнено разнообразие, без което няма сцена, няма и зрители. А разнообразието не е само жизнено, то е и естетическо. То позволява и курсиви и деформации, смесване на стиловете, изтъкване на простото и смях подир помпозното. Театралната органика е най-смелата органика в изкуствата. И най-богатата. И най-демократичната.

Иван Раев беше дълбоко органичен актьор. Той умееше да покори залата със своя емоционален взрив, да залее зрителите с прилива на извисена естетическа мисъл. Той ненавиждаше замръзналата екстатичност, актьорите, които играеха само формата на образа, а не можеха да достигнат до гълбината на човешките преживявания.

Иван Раев даде една програма за развитие на българския театър за десетилетия напред. Тя беше плод на

внимателни наблюдения върху театралния ни живот и на прозрения за утрешния негов статус. Като ръководител на Националния ни театър, в Министерството на културата, той за кратко време успя да създаде стройна система за нейното осъществяване. Но Иван не беше удовлетворен от високата си административна длъжност. Душата му беше на сцената, само там той беше истински щастлив. Неговото последно лято през 1978 година беше в Жеравна. Тук той завърши „Златните пътеки“ и пиесата си за пазителите на старите къщи. Бяхме почти всеки ден заедно. Заедно бяхме на море. Заедно бяхме в часа на неговата смърт в Шуменския драматичен театър, когато на 23 август той представи новия му директор в типичния си изискан стил. И останахме завинаги заедно — той неизменно присъствува в моя живот като висок пример на всеотдайност, като нравствен коректив на моите действия и бездействия, като интелектуален подтик към съвършенство на стиха и отношението ми към заобикалящия ме свят.

Той завинаги си остана моят съкровен приятел и верен другар, на когото дължа изключително много.

Днес в деня на неговата 60 годишнина аз дълбоко свеждам глава пред неговия ярък и светлинно чист живот, който в нашите днешни измерения е всъщност истински подвиг в служба на Мелпомена и зрителите. В служба на Изкуството и човешката радост.

Но нека спра дотук с помисъл за тленното и нетленното, за крайното и безкрайното, за смъртта и безсмъртието, за красотата — наричана Иван Раев.

* * *

В своето слово — отговор при награждаването му с наградата „Добри Чинтулов“ художникът Евгени Вълев деликатно припомни стародавната истина, че поп в енорията си не става светец. Но сливенци доказаха, че когато става въпрос за същинско изкуство, те щедро

отдават признателността си към оня свой съгражданин, който съумее да съхрани красотата на душите им в слово, багра, песен. А Евгени Вълев е от ония творци, чието присъствие в духовния живот на града, е неразривно свързано с ярките естетически и нравствени ценности, без които животът ни е невъзможен.

Винаги, когато се е отваряла реч за художествените критерии на Евгени Вълев, аз съм се възхищавал на неговия естетически максимализъм, който не е само непримиримот към усредненото равнище на художествения факт, както в процеса на сътворяването му, така и в самостоятелното му битие. Неговият естетически максимализъм по своята дълбока същност иде от онези високи нива на духа, където всяко отклонение от замисъла вече е рана и където защитата на прекрасното се родее с подвига. Стотици пъти съм бил в ателието му, разговаряли сме за хиляди нужни и ненужни неща, но аз никога не съм го видял как създава картините си — той не допуска никого до своята „светая светих“, където свещенодейства сам, тържествуващ или скърбящ.

Но това не означава, че Евгени Вълев е недостъпен и несподелящ откритията си в художествената практика. Нищо подобно. Максималистът винаги е готов да помогне на колегите си, особено на младите. За него същинският художник се подготвя сам за своята голгота. И ако отиде да учи при майстора, това той трябва да извърши единствено чрез идеята или идеите, които носи у себе си като творец, за да ги развие и усъвършенства. Чувал съм го да казва, че художникът не е в усвоените занаятчийски умения, навици и новости, а преди всичко в резултата от търсенията из неведомите пространства на прекрасното. Дори е готов да организира студия от млади таланти хора, но не да ги учи на занаят в собствения смисъл на думата, а да изгради у вече формираните творци вкус към естетически максимализъм. Съзнателно, преднамерено избягвам да говоря за картините на Евгени Вълев. Аз не съм специалист и моята оценка за тях ще бъде на лайк. И все

пак се изкушавам да кажа поне една дума, защото се лаская от мисълта, че ще ме стопли дори споменът за тях. Преди много години, когато работихме заедно с Евгени Вълев в театъра, той ми подари изключително ценната си творба „Хайдутин“. В нея има едно невероятно сливане на човешкото и природното. Кората на букаците и ризата на хайдутина са в еднаква колоритна гама, която страстно внушава идеята за безсмъртие на човека и природата. След това се вглеждах внимателно в живописните платна и в рисунките, и в стенописите на художника. Не ми беше трудно да открия точно тази идея за безсмъртието. Но в една специално подредена изложба в Бургас, Евгени Вълев вече беше прозрял гибелната дейност на човека, обезобразяваща света, от който сме дошли. Човекът вече го няма, останали са само раните. И това бе страшно. Това бе трагично, това бе страстен зов към човека да се завърне при себе си. И точно този повик към човешкото у човека прави естетата Евгени Вълев високо нравствена личност, ангажирана с най-светлите идеали на епохата ни. И тук съм длъжен да кажа, че хуманизмът не е абстрактно понятие в творчеството и в живота на художника. Дълги години той бе активен деятел на планинската контролно-спасителна служба. Страстен почитател на планината, той беше се обрекъл да спасява онези, които в труден час имаха нужда от помощ и подкрепа. И когато мисля за всичко това, все си спомням еднаквата колоритна гама в „Хайдутин“.

На връх Димитровден 1994 година името на Евгени Вълев тържествено бе вписано в Лауреатската книга в родната къща на Добри Чинтулов. Има нещо знаменателно във факта, че художникът не обича шумотевиците и празнословието, също както великият възрожденец. Но пряко воля и желание, търпеливо понесе ритуалните действия. Защото знае, че домът е оброчище, където просветва клетвата за обич към всичко родно и свято. Това е едно много рядко изключение от неговите правила. Както е рядко изключение да станеш светец в родния си град.

* * *

Това е, мила Соня! Далечно бледо копие на един многоцветен и кипнал от страсти живот. Всичко идва, за да си отиде, беше писала великата Багряна. В това „всичко“ няма пощада, няма чужди и свои, няма обратен ход. Всичко свършва под снега, под вечния премръзнал сняг на спомените.

Благодаря ти, мила Соня! Бъди щастлива!

С признателност,
Павел

* * *

Разказаното от Павел Веснаков публикувам без съкращения и редакция.

Сърдечно благодаря на човека, който ми позволи да надникна в живота му, в спомените му.

Позволявам си само чрез неговите стихове да противореча на виждането му, че „всичко свършва под снега, под вечния премръзнал сняг на спомените“, защото човек, който така, като него, е преживял дните си, щом се „спусне залезът“ над него, „дори и мъртвите“ ще го попитат „дали от светлината е роден“, защото дори „завинаги спрял в неизвестното“, пак ще има памет и бъдеще в родословния корен на песните.

Соня Келеведжиева

ЗА ОНЕЗИ, КОИТО ЩЕ ПОПИТАТ...

Заех се с трудна задача, да... и сега осъзнавам това...

Да напишеш книга за свой съвременник е трудно и отговорно.

Много хора биха могли да не приемат книгата — тяхно право е. Други биха ме попитали — „Защо точно за Павел Веснаков реши да пишеш?“

Книгата ми се роди в резултат на дълбокото ми уважение към него като човек, като поет и като мой колега.

И най-вече, защото в нашия град живеят стойностни поети и писатели, за които трябва да се говори и да се пише СЕГА, а не след години. Трябва да заемат те мястото, което им се полага в българската литературна история, а не да тънат в мрака на забравата, в сенките на столичните творци.

Ако не ние, сливенци, кой ще стори това?

Зная, че е прието да се създават книги за живота и творчеството на автори, които не са вече между нас, но на тези, които ще ме обвинят затова, бих искала да отговоря с думите на Захари Стоянов:

„Аз се несъгласявам с това правило, бог знае защо и за какво установено в европейските литератури. В такъв случай, каквото и да напише един съвременник, след време, когато не живеят вече хора, волею и неволею ще да се приеме за чиста монета, защото не ще има кой да опровергае писаното или да завери правдоподобността му.“

Иска ми се книгата „ОРИС“ да бъде началото, да даде повод и на други като мен да пишат за сливенските творци.

Опитах се не просто да цитирам дати и факти, а и да ги тълкувам, според моето виждане.

Зная, че много неща останаха недоизказани, но животът продължава...

Дай Боже, да имаме още много срещи с Павел Веснаков, този безкрайно скромен и талантлив сливенски творец, с неговите прекрасни стихове, за да пречистваме душите си и да се храним чрез словото, за да повярваме в ориста, че в Сливен и за Сливен си струва да живеем.

МОЯТА ПРИЗНАТЕЛНОСТ КЪМ ВСИЧКИ, КОИТО МЕ
ПОДКРЕПИХА В ОСЪЩЕСТВЯВАНЕТО НА КНИГАТА „ОРИС“.

Авторът

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА



<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.